

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE İLİŞKİSİ

-1 Ünite-

Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğuna Müracaatı

Türkiye, tarihte en büyük barış projesi olarak nitelendirilen Avrupa bütünleşmesi hareketine de ilgisiz kalmayarak, 31 Temmuz 1959'de bu hareketin en önemli örgütlenmesi olan **Avrupa Ekonomik Topluluğuna** (AET, bugünkü adıyla **Avrupa Birliği**'ne) başvurmuştur.

**Avrupa Ekonomik Topluluğu ilk akdî ortaklık ilişkisini Yunanistan ile yapmıştır.

Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) basvurma Nedenleri

- Batılılaşma ve çağdaşlaşma çabalarını sürdürme,
- Soğuk Savaş döneminde siyasi ve ekonomik izolasyondan ve Sovyetler B. baskısından kurtulma,
- Batı Bloğundaki yerini ekonomik entegrasyonla destekleme,
- ABD karşısında denge arayışı,
- Avrupa Ekonomik Topluluğunun yardımlarından yararlanma ve Avrupa Ekonomik Topluluğu üye devletlerindeki mevcut pazar payını koruma,
- Avrupa'da Yunanistan'ın aleyhteki girişimlerine engel olma.

Association: Avusturya, Birleşik Krallık, Danimarka, İsveç, İsviçre, Norveç ve Portekiz tarafından 4 Ocak 1960'da Stockholm'de imzalanan antlaşma ile kurulan Avrupa Serbest Ticaret Birliğidir.

Avrupa (Ekonomik) Topluluğunu Kuran Antlaşma: Antlaşma, 25 Mart 1957'de Roma'da imzalanıp 1 Ocak 1958'de yürürlüğe girmiştir. O tarihten beri yürürlüktedir. Lizbon Antlaşması'yla adı "Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşma" olarak değiştirilmiştir.

Ortaklık: Topluluk (Birlik) ile devletler veya uluslararası örgütler arasında özel amaçlar güden ve karşılıklı hak ve yükümlülükler ve ortak tutum ve özel usuller içeren bir akdi ilişkidir.

Protokol: Devletler veya uluslararası örgütler arasında bir toplantı, görüşme sonunda imzalanan belgedir.

Bildiri: Resmî bir makam, kurum veya resmî olmayan bir örgüt, topluluk tarafından herhangi bir durumu ilgililere duyurmak için yazılan yazı, tebliğ, deklarasyon, manifestodur.

Mevzuat: Bir ülkede yürürlükte olan yasa, tüzük, yönetmelik vb. yazılı hukuk kurallarının tümünü ifade eden bir kavramdır.

ORTAKLIK İLİŞKİSİ: Türkiye'nin başvurusuna Topluluk Konseyi tarafından verilen cevapta, Türkiye'nin kalkınma düzeyinin tam üyeliğin yükümlülüklerini üstlenmesine imkân vermediği

belirtilerek, **Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Antlaşma'nın** 238. Maddesi temelinde tam üyelik koşulları gerçekleşinceye kadar geçerli olacak bir **ortaklık** ilişkisinin kurulması önerilmiştir. Antlaşma, 12 Eylül 1963'te Ankara'da imzalanmış ve tarafların iç hukuklarında onaylanması ve GATT izninin alınması süreçlerinin ardından 1 Aralık 1964'te yürürlüğe girmiştir.

Ankara Anlaşmasında Yer Alanlar

1-Giriş bölümü

2-33 madde içeren ana metin,

3-Bir geçici **protokol**,

4-Bir mali protokol,

5-Son senet

6-İşgücü konusunda taraflar arasında teati edilen mektuplar.

Anlaşmanın ana metninde; ortaklık ilişkisinin amacı, gümrük birliği, tarım, malların kişilerin, sermayenin ve hizmetlerin serbest dolaşımı, ulaştırma, rekabet, **mevzuat** ile ekonomik ve ticari politikaların uyumlaştırılması, ortaklık kurumları, Türkiye'nin tam üyelik imkânları, ortaklık ilişkisinde çıkabilecek uyuşmazlıkların çözümü gibi konulara ilişkin hükümler öngörülmüştür.

Resmî adı "Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu Arasında Bir Ortaklık Kuran Anlaşma" olan işbu Anlaşma, Ankara'da imzalanmış olmasıyla literatürde "Ankara Anlaşması" olarak da ifade edilmektedir.

Anlaşma'nın Amacı

Anlaşma'nın amacı, Türkiye'nin Topluluğa **entegrasyon**unu sağlamaktır. Bu entegrasyon aşamalı olarak gelişecek ve sırasıyla ekonomik ve siyasi temelde gerçekleşecektir. Ekonomik amacı ise ekonomiyi canlandırmaktır ve bunun için de "**gümrük birliği**"nin gittikçe gelişen şekilde kurulması öngörülmüştür.

Anlaşma'nın siyasi amacı ise Anlaşma'nın giriş bölümünde "Türk halkı ile Avrupa Ekonomik Topluluğu içinde bir araya gelmiş halklar arasında gittikçe daha sıkılaştıran bağlar kurmak" olarak açıklanmıştır.

Entegrasyon: Bütünleşmek, birleşmek, uyum sağlamak anlamına gelir.

Gümrük Birliği: Taraflar arasındaki ticarete mevcut gümrük vergileri, eş etkili vergiler ve miktar kısıtlamalarıyla her türlü eş etkili tedbirin kaldırıldığı ve ayrıca birlik dışında kalan üçüncü ülkelere yönelik olarak da ortak gümrük tarifesinin uygulandığı bir ekonomik entegrasyon modelidir.

-2-

Tam Üyelğe Götüren Ortaklık Anlaşması: Avrupa Birliği uygulamasında böyle bir anlaşma Türkiye ve Yunanistan dışında hiçbir ülkeyle imzalanmamıştır.

Anlaşma'nın Dönemleri: Hazırlık, geçiş ve son dönem olmak üzere toplam üç dönemdir.

1-Hazırlık dönemi: Türk ekonomisinin taraflar arasında kurulacak olan gümrük birliğine hazırlanacağı dönemdir. Bu

dönem, Anlaşma'nın yürürlüğe girdiği 1 Aralık 1964 tarihi itibarıyla başlamıştır. Ortaklığın hazırlık döneminin usul ve

esasları Geçici Protokol ve Mali Protokolde düzenlenmiştir. Dönemin süresi 5 yıl öngörülmüş, Türkiye'nin talebi hâlinde Geçici Protokolde belirlenen usullere göre sürenin 10 yıla kadar uzatılması mümkün kılınmıştır. Asıl amaç, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal gelişimini sağlamaktır.

2-Geçiş dönemi: Belirli istisnalar dışında 12 yıl sürecek ve âkit tarafların karşılıklı ve dengeli yükümlülükleri esasına dayanacaktır. Türkiye ile Topluluk arasında gümrük birliğinin tedricen kurulması, Türkiye'nin ekonomi politikalarının Topluluğun politikalarına yakınlaştırılması, bunun için de gerekli ortak eylemlerin geliştirilmesi geçiş döneminin öncelikli hedefleri olarak öngörülmüştür

3-Ortaklığın son dönemi: Gümrük birliğine dayanacak ve âkit tarafların ekonomik ve sosyal politikaları arasındaki koordinasyonun güçlendirilmesini sağlayacaktır. Anlaşma'da son dönemin uzunluğu da açık bırakılmıştır. Bununla birlikte, son dönemin, "ortaklıktan "tam üyeliğe" geçişi hazırlama işlevini görecektir olması sebebiyle esasen Türkiye'nin tam üyeliğinin gerçekleşmesine kadar devam edeceği söylenebilir.

Anlaşma'nın Genel Mahiyeti ve İçeriği

Anlaşma, "karma sözleşme" olarak Topluluk üye devletlerinin katılımı altında akdedilmiştir. Ankara Anlaşması, Topluluğa sonradan katılan üye devletler bakımından uygulama alanı bulmaz. Çünkü Ankara Anlaşması, "esnek sınırlar" ilkesini kabul etmemektedir. Anlaşma'nın eşit statüye sahip iki tarafı bulunmaktadır. Bir yanda Türkiye Cumhuriyeti'nin temsilcileri, diğer yanda Topluluğun ve üye devletlerin ortak temsilcilerinden oluşmakta ve kararlarını oy birliği ile almaktadırlar.

Anlaşma, içerik olarak **AET-Yunanistan Ortaklık Anlaşması** örnek alınarak hazırlanmıştır.

Anlaşma'nın temelini gümrük birliği oluşturmaktadır. Bunun dışında tarım (m. 11), işçilerin serbest dolaşımı (m. 12), yerleşme serbestisi (m. 13), hizmetlerin serbest dolaşımı (m. 14), ulaştırma (m. 15), rekabet ve vergi (m. 16), mevzuat ve ekonomi politikalarının uyumlaştırılması (m. 16-17) sermaye ve ödemelerin serbest dolaşımı (m. 18-20) konularına ilişkin hükümlere yer verilmiştir.

Karma Sözleşme: İki taraflı ve çok taraflı anlaşmaların özelliklerini taşıyan anlaşmalara denir.

AET-Yunanistan Ortaklık Anlaşması: 9 Temmuz 1961'de AET ile Yunanistan arasında imzalanan anlaşmadır.

Anlaşma, Yunanistan'ın 1981 yılında Avrupa Topluluklarına katılmasıyla sona ermiştir.

Sözleşmeye Sadakat Yükümlülüğü: Devletleri imzaladıkları uluslararası anlaşmaya uymak zorunda olduklarını ifade eden ve söze bağlılık (ahde vefa, pacta sunt servanda) ilkesinden çıkan bir yükümlüktür.

Ayrımcılık Yasağı: Aynı durumdaki bireylere farklı, farklı durumdaki bireylere aynı muamele yapma yasağıdır.

Ortaklık Konseyi: Ortaklığın karar organıdır.

**Türkiye-AET Ortaklık Anlaşması'nın nihai amacı:Türkiye'nin Topluluğa entegrasyonunu sağlamaktır

**Türkiye-AET Ortaklık Anlaşmasına göre Türkiye'nin tam üyeliği konusu Son dönem ele alınacaktır.

ORTAKLIK REJİMİNİN UYGULANMASI

1-Hazırlık Dönemi (1964-1973)

2-Katma Protokol ve Geçiş Dönemi (1973-1996)

3-Mali Protokoller

4-Geçiş Döneminin Uygulanması

5-Son Dönem (1996-)

Hazırlık Dönemi (1964-1973): Mali Protokol uyarınca Türkiye'ye hazırlık dönemi (1964-1969) için 175 milyon ECU tutarında Topluluk kredisi verilmiştir. Bu Protokol ile sağlanan kredilerin tümü kullanılmıştır. Türkiye'nin isteği doğrultusunda 6 Şubat 1969'da görüşmelere başlanmıştır. Görüşmeler, 23 Kasım 1970'de Katma Protokolün imzalanmasıyla noktalanmıştır. Hazırlık dönemi, Katma Protokolün yürürlüğe girmesine kadar devam etmiştir.

Katma Protokol

Katma Protokol, 23 Kasım 1970'de Brüksel'de imzalanmış ve tarafların iç hukuklarında onaylanması ve GATT izninin alınması süreçlerinin ardından 1 Ocak 1973'te yürürlüğe girmiştir. Geçici Anlaşma 1 Eylül 1971'de yürürlüğe girmiştir. Böylece geçiş dönemi fiilen daha önce başlamıştır.

Katma Protokolün geçiş dönemine ilişkin temel ilkeleri sunlardır:

- Taraflar arasındaki ilişkilerin karşılıklı ve dengeli olma esasına dayanması,
- Taraflar arasında bir gümrük birliğinin aşamalı şekilde kurulması,
- Tarafların ekonomi politikalarının yakınlaştırılması ve ortak faaliyetlerin geliştirilmesi.

-3-

Ortak Gümrük Tarifesi:Aralarında gümrük birliği kuran ülkelerin birlik dışındaki ülkelere uyguladıkları ortak vergi tarifesidir

Topluluğun ortak gümrük tarifesine uyum hususunda da 12 yıllık listede yer alan mallar için 12 yıllık bir süre, 22 yıllık listede yer alanlar için ise 22 yıllık bir süre yer almıştır.

Doğrudan Etki: Bireylerin, ek uygulama işlemlerinin yapılmasına ihtiyaç göstermeyen, yeterince açık ve koşulsuz olan hukuk kurallarını mahkemelerde veya idari kurumlarda diğer bir gerçek veya tüzel kişiye ya da devlete karşı ileri sürebilme hakkını ifade eden kavramdır.

Mali Protokoller

1-İkinci Mali Protokol, 23 Kasım 1970 tarihinde Katma Protokol ile birlikte imzalanmış ve 1 Ocak 1973'te yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Protokol, 1971-1977 dönemini kapsamıştır. Türkiye'ye 47 milyon ECU tutarında bir ek kredinin verilmesi kabul edilmiştir

2-Üçüncü Mali Protokol, 12 Mayıs 1977'de imzalanmış ve 1 Mayıs 1979'da yürürlüğe girmiştir. Bu Protokolün 31 Ekim 1981'e kadar uygulanması öngörülmüş ancak daha sonra süre uzatılmıştır. Bu Protokol çerçevesinde Türkiye'ye 220 milyon ECU'lük kısmı Topluluk bütçesinden, 90 milyon ECU'lük kısmı ise AYB öz kaynaklarından olmak üzere, toplam 310 milyon ECU tutarında bir kredi verilmiştir. Kredinin tamamı Türkiye tarafından kullanılmıştır.

**Türkiye-AB Ortaklığı'nda mali işbirliği çerçevesinde kabul edilen mali protokollerden I. Mali Protokol , II. Mali Protokol, III. Mali Protokol, V. Mali Protokoller uygulanmıştır.

Avrupa Yatırım Bankası: Topluğun (Birliğin) finans kurumudur.

Geçiş Döneminin Uygulanması

Türkiye, Ocak 1978'de yapılması gereken gümrük vergisi indirimlerini Katma Protokolün 60. maddesinde öngörülen imkânı kullanarak ertelemiştir. Topluluk, bu gelişmelerin sonucunda Türkiye ile siyasi ilişkilerini dondurarak mali iş birliğini askıya almıştır. Nitekim 1981 yılı sonrası dönem için hazırlanan Dördüncü Mali Protokol, 19 Haziran 1981'de paraflanmış olmasına rağmen Kasım 1981'de siyasal nedenlerle dondurulmuştur. Bu Mali Protokol, 5 yıllık bir dönem için 600 milyon ECU tutarında bir mali yardım yapılmasını öngörmekteydi. Ortaklık Konseyi, 1980 yılından sonra 16 Eylül 1986'da yeniden toplanabilse de Yunanistan vetosu sebebiyle Topluluğun ortak tutum oluşturamaması sonucu bu toplantıda herhangi bir karar alamamış ve yine uzunca bir süre bir araya gelememiştir.

Görüş: Bağlayıcı olmayan Topluluk (Birlik) tasarruflarıdır. Görüşler, daha çok siyasi ve etik değer taşımakta olup Konsey, Konsey-Parlamento ve Komisyon tarafından verilebilmektedir.

Son Dönemin Uygulamaya Konulması: 6 Mart 1995'de Brüksel'de gerçekleştirilen 36. dönem Ortaklık Konseyi toplantısında, ortaklığın (Gümrük Birliğinin) son döneminin 1 Ocak 1996 tarihinden geçerli olmak üzere uygulamaya konulması kararlaştırılmış ve "Gümrük Birliğinin Son Döneminin Uygulamaya Konulmasına" İlişkin 1/95 sayılı Karar kabul edilmiştir.

Son Dönemde Ortaklık Konseyi Dışında Alınan Kararlar

- Taraflar arasındaki ilişkilerin Ankara Anlaşması'nın öngörmediği alanlarda da güçlendirilmesini amaçlayan bir Tavsiye Kararı (Ortaklık ilişkilerinin geliştirilmesine ilişkin İlke Kararı),
- Türkiye'nin üçüncü ülkelere karşı 1 Ocak 2001'e kadar ortak gümrük tarifesi üzerinde vergi uygulayacağı hassas ürünleri belirleyen 2/95 sayılı Karar,
- Türk ekonomisinin Gümrük Birliğine bağlı olarak geçireceği değişiklikler esnasında ihtiyaç duyacağı mali yardım ve iş birliğinin çerçevesini belirleyen Topluluk Deklarasyonu.

Gümrük Birliğinin Tamamlanmasına İlişkin Kararlar

- Malların serbest dolaşımı
- Topluluğun teknik mevzuatına uyum,
- Topluluğun ortak ticaret politikasına uyum,
- Topluluğun tercihli gümrük rejimlerinin üstlenilmesi,
- Topluluğun ortak tarım politikasına uyum ve tarım ürünleri ticaretinde uygulanacak tercihli rejim,
- Topluluk Gümrük Koduna uyum ve karşılıklı idari iş birliği,
- Mevzuat yakınlaştırılması
- Kurumsal hükümler (Gümrük Birliği Ortak Komitesi; danışma ve karar usulleri; uyuşmazlıkların çözümü; korunma tedbirleri)

Gümrük Birliğinin uygulanmasında 1/95 sayılı OKK'nin kurallarının yanı sıra Ankara Anlaşması ve Katma Protokolün genel hükümleri de dikkate alınması gerekmektedir. Buna karşılık, Katma Protokolün Gümrük Birliğinin kurulmasına ilişkin hükümlerinin uygulanması artık söz konusu değildir.

Tercihli Ticaret Rejimi: Anlaşmaya taraf ülkelerin tek yanlı veya karşılıklı olarak belirli mallar üzerindeki gümrük tarifelerinde indirimde bulunmalarına dayanan en dar kapsamlı iktisadi bütünleşme aşamalarından biri çerçevesinde uygulanan rejimdir.

-4-

Serbest Ticaret Anlaşması: Taraflar arasında ticareti kısıtlayan veya engelleyen gümrük vergileri ve tarife dışı engellerin kaldırılarak bir serbest ticaret alanı oluşturulmasını sağlayan, ancak üçüncü ülkelere ortak bir tarife uygulama yükümlülüğünü içermeyen bir anlaşmadır.

Avrupa Topluluğu/Birliği İç Pazarı: Avrupa Topluluğu'nun/Birliği'nin içerisinde malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbestçe dolaşabildiği, iç sınırları olmayan bir alanını ifade eder.

Gümrük Birliği Kapsamında Gerçekleştirilen Uyum Çalışmaları

Gümrük Birliğinin kurulma sürecinin tamamlanması ile beraber, Türkiye ile Topluluk arasında sanayi ürünleri ticaretinde gümrük vergileri, miktar kısıtlamaları ve eş etkili önlemler kaldırılmış, Türkiye üçüncü ülkelere karşı Topluluğun ortak gümrük tarifesi (OGT) uygulamaya başlamıştır. Bu durumun tek istisnası, 1996 yılında başlayan ve 2000 yılı sonuna kadar süren beş yıllık geçiş döneminde, otomobiller, ayakkabılar, deriden mamul ürünler ve mobilyalar gibi kısıtlı sayıdaki hassas ürün için üçüncü ülkelere karşı OGT hadlerinden daha yüksek gümrük vergilerinin uygulanması olmuştur. Gümrük Birliği öncesi % 16 olan koruma oranı 2011 yılı ithalat rejimi kapsamında % 4,2 seviyesine gerilemiştir.

Damping: İhracatçı firmanın malını dış piyasada iç piyasada sattığından daha düşük fiyatla satmasıdır.

Sübvansiyon (Destekleme), devletin kişi ya da kurumlara mal, para veya hizmet biçiminde yaptığı karşılıksız yardımları ifade eder.

Dahilde İşleme Rejimi: İhracata yönelik önemli mevzuatlardan biri olup, ihraç ürünleri üretmek için gerekli olan ve dışarıdan ithal edilen, bu yüzden de ithali gümrük vergisine tabi ara mallara ya da girdilere

gümrük muafiyeti getiren bir ihracatı teşvik sistemidir.

Hariçte İşleme Rejimi: Serbest dolaşımdaki eşyanın hariçte işleme faaliyetlerine tabi olarak Türkiye Gümrük Bölgesinden geçici ihracı ve bu faaliyetler sonucunda elde edilen ürünlerin ithal vergilerinden tam ve kısmi muafiyet suretiyle yeniden serbest dolaşıma ilişkin hükümlerin uygulandığı rejimdir.

Türkiye'nin Gümrük Birliği çerçevesinde uygulanan ithalat rejimi, Gümrük Birliği kapsamındaki yükümlülüklerin yanı sıra Dünya Ticaret Örgütü taahhütleri ve üçüncü ülkelerle imzalanan Serbest Ticaret Anlaşmalarının hükümleri dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi'ne uyum, Gümrük Birliği kapsamındaki ürünler itibarıyla 1 Ocak 2008 tarihinde tamamlanmıştır.

Gümrük Birliğinin düzgün işleyişini sağlamak ve ortak ticaret politikasını uygulamak üzere

- 1-İthalat ve ihracata ilişkin kurallar,
- 2-Kotaların yönetimi,
- 3-Dampingle veya sübvansiyonlu ithalata karşı koruma,
- 4-Tekstil ithalatına ilişkin otonom düzenlemeler,
- 5-Dâhilde ve hariçte işleme rejimleri

Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi: Gelişmiş ülkelerin az gelişmiş ülkelere ithal ettikleri sanayi mamullerine belli sınırlar içinde gümrük tarifesi uygulamalarını ya da düşük oranlı tarifeler uygulamalarını öngören sistemdir.

Önkarar: Üye devletlerin ulusal mahkemelerinin, Birlik hukukunu ilgilendiren bir davayı sonuçlandırabilmeleri için Adalet Divanından talep ettikleri tespit niteliğindeki karardır. Adalet Divanı, ortaklığın kişilerin ve hizmetlerin serbest dolaşımıyla ilgili kurallarının yorumuna ilişkin olarak **önkarar** yoluyla 70'e yakın karar vermiştir.

Türk girişimcilerin Gümrük Birliğinde Karşılaştığı Engeller

- Avrupa Birliği'nin mali, teknik ve güvenlik standartlarından kaynaklanan engeller,
- Türk menşeli malların Avrupa Birliği'nin iç pazarına taşınmasına getirilen engeller (kotalar, araç sürücülerine giriş vizesi verilmemesi gibi)
- Küçük ve orta ölçekli işletme sahiplerine ya da görevlilerine fuar, ihale, iş görüşmesi, yer kiralama vs. amaçlı olarak Avrupa'ya gidilerine getirilen vize engelleri.

**Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyeliği Ankara Anlaşması'nın 28. Maddesinde hükme bağlanmıştır.

Ankara Anlaşması'nın 28. maddesinde yer alan "Topluluk" ifadesinin artık "Birlik" olarak anlaşılması gerekmektedir.

**Ankara Anlaşması'nın 28. maddesinden, genel olarak "ahde vefa" dan bahsedilir.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Süreci

bütünleşme sürecinin tamamlanmasını beklemeden 14 Nisan 1987'de tam üyelik başvurusu yapmıştır. Bu erken başvuruya verilen cevapta, Toplulukların kendi iç bütünleşmesini tamamlamadan yeni bir üye kabul edemeyeceği; Türkiye'nin, Topluluklara katılmaya ehil olmakla birlikte ekonomik, sosyal ve siyasal alanda gelişmesi gerektiği ifade edilmiş ve ilişkilerin Ortaklık Anlaşması çerçevesinde geliştirilmesi önerilmiştir. 16 Temmuz 1997'de yayımlanan "**Gündem 2000**" Raporu Gümrük Birliğinin üyelikte yeterli olmadığı belirtilmiştir. 12 - 13 Aralık 1997 tarihlerinde gerçekleşen Lüksemburg Zirvesi'nde ise Türkiye, tam üyeliğe ehil olduğu teyit edilmiş olsa da aday ülkeler arasında zikredilmemiştir.

-5-

Avrupa Birliği'nde Türkiye'ye yönelik bir tutum değişikliğinin Altında vatan Nedenler

- 1999 yılında Kosova'ya gerçekleştirilen uluslararası müdahale ve Kafkaslardaki enerji kaynaklarının güvenliği çerçevesinde Türkiye'nin stratejik konumu
- Türkiye'nin askerî bir güç olarak vazgeçilemezliği
- ABD'nin girişimleri (daha sonra bu girişimler ters tepmiş ve Türkiye için ABD'nin "Truva Atı" değerlendirilmeleri yapılmıştır)
- Bazı üye devletlerde iktidar değişiklikleri (sosyal demokrat partilerin iktidara gelmeleri)
- Yunanistan'da dönemin Simitis Hükümeti'nin Türkiye'ye karşı ılımlı bir tutum izlemesi.

Türkiye, 10 - 11 Aralık 1999'da Helsinki'de yapılan Avrupa Birliği Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde Avrupa Birliği'ne "aday ülke" olarak kabul edilmiş, kendisinin diğer aday ülkelerle eşit konumda olacağı açık ve kesin bir dille belirtilmiştir.

Avrupa Konferansı: AB üyesi ülkelerle aday ülkeleri bir araya getirmek ve gelecek birkaç yıl süresince genişleme sürecinin çerçevesini belirlemek amacıyla 1997 Lüksemburg Zirvesi'nde oluşturulan konferanstır.

Kopenhag Kriterleri: Haziran 1993 tarihli Kopenhag Zirvesi'nde kararlaştırılan ve aday ülkelerin Birliğe üye olabilmek için yerine getirmeleri gereken kriterlerdir

Ulusal Program: Avrupa Birliği'ne aday ülkeler tarafından hazırlanarak Birliğe sunulan ve Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yer alan önceliklerin ne şekilde yerine getirileceğine ilişkin belgedir.

17 Aralık 2004'te Brüksel'de gerçekleştirilen Avrupa Birliği Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde, 1999 Helsinki Zirvesi ve 2002 Kopenhag Zirvesi'nde alınan kararlar teyit edilmiş ve Türkiye'nin reform sürecinde atmış olduğu kararlı adımların memnuniyetle karşılandığı belirtilerek, Türkiye ile üyelik müzakerelerinin - Zirve sonuç metninin 23. maddesinde öngörülen çerçeve dâhilinde - 3 Ekim 2005 tarihinde başlatılması kararlaştırılmıştır

Zirve: Avrupa Birliği üyesi ülkelerin devlet ve hükümet başkanlarının belirli aralıklarla bir araya geldiği toplantılardır. Üye devlet liderlerinin 1974 yılında Paris'te yapılan zirve toplantısında aldıkları karar uyarınca 1975 yılından itibaren Avrupa Konseyi adı altında düzenli olarak yapılan bu toplantılar, 1986 yılında imzalanan Avrupa Tek Senedi'nde

yer alan bir hüküm ile hukuki temel kazanmıştır. Avrupa Birliği Antlaşması ile bugünkü hâlini alan söz konusu hüküm; zirvenin, Birliğin gelişimi için gerekli ivmeyi kazandırmak ve genel siyasi hedefleri belirlemekle görevli olduğunu ve yılda en az iki kez toplanmasını öngörmektedir.

Aday Ülke: Avrupa Birliği üyeliğine başvurma ehliyeti kabul edilmiş ülkeyi ifade eden kavramdır.

2.ÜNİTE

TÜRKİYE - AVRUPA BİRLİĞİ GÜMRÜK BİRLİĞİ

Uluslararası Ekonomik Bütünleşme, farklı ülkelerin bir bölgesel ekonomik grup oluşturacak şekilde bir araya gelmeleridir.

Bela Balassa'ya göre ekonomik bütünleşme sürecinin aşamaları

- Ticaret bütünleşmesi
- Faktör bütünleşmesi
- Politika bütünleşmesi
- Tam bütünleşme

Ekonomik Bütünleşmeler

- 1-Serbest Ticaret Bölgeleri,
- 2-Gümrük Birliği, Ortak Pazar,
- 3-Ekonomik Birlik
- 4-Tam Ekonomik Bütünleşmedir.

Bunlardan ikinci aşama olan Gümrük Birliği (GB) kuramını ilk ortaya atan, 1950'de yayımladığı "Gümrük Birliği Meselesi" adlı eseri ile Jacop Viner olmuştur.

Gümrük Birliği (GB), üye ülkeler tarafından karşılıklı ticaretleri üzerindeki gümrük tarifeleri, kotalar gibi her türlü engel veya kısıtlamaların kaldırıldığı ve üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük tarifesinin (OGT) uygulandığı bir bütünleşme biçimidir.

GÜMRÜK BİRLİĞİNİN EKONOMİK ETKİLERİ

Birliğin üye ülke ekonomisi üzerindeki etkileri kısa dönemli (**statik**) etkiler ile orta ve uzun dönemli (**dinamik**) etkiler olarak incelenir.

-6-

Gümrük Birliğinin Kısa Dönemli Statik Etkileri

- 1-Ticaret Yaratıcı Etki
- 2-Ticaret Saptırıcı Etki
- 3-Tüketim Etkisi
- 4-Diğer Statik Etkiler
- 5-Ticaret Hadlerine Etkisi
- 6-Kamu Gelirleri Etkisi
- 7-İşlem Maliyetleri Etkisi

Gümrük Birliğinin Orta ve Uzun Dönemli Dinamik Etkileri

- 1-Teknolojik İlerleme Etkisi
- 2-Ölçek Ekonomileri Etkisi
- 3-Dışsal Ekonomiler Etkisi
- 4-Yatırımları Özendirici Etki

GÜMRÜK BİRLİĞİNİN EN BAŞARILI ORNEĞİ AVRUPA BİRLİĞİ

Gümrük Birliği, Avrupa Birliği'nin ekonomik bütünleşme sürecinin en önemli aşamalarından biridir.

1789 yılında ABD'de 13 eyaletin gümrük tarifelerini kaldırması, Avusturya'nın 1775 yılında kendi içindeki ticaretten alınan vergileri sıfırlaması, 1834'te Zollverein adı verilen Alman Gümrük Birliği, bu ülkelerin bütünleşmeleri yolunda önemli bir rol oynamıştır.

Belçika, Hollanda, Lüksemburg 1932 yılında Benelüks olarak bilinen bölgesel bütünleşmeyi oluşturmuşlar ve 1944 yılında aralarında gümrük birliği anlaşması imzalamışlardır. Tüm bu örnekler rağmen gümrük birliğinin en başarılı örneğini AB gerçekleştirmiştir.

AVRUPA BÜTÜNLEŞMESİ VE GÜMRÜK BİRLİĞİ

İlk olarak 1951 Paris Sözleşmesiyle Fransa, Almanya, Belçika, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg arasında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu kurulmuştur.

25 Mart 1957 tarihinde imzalanan Roma Antlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve atom enerjisinin barışçıl amaçlarla kullanımını öngören EURATOM kurulmuştur.

**1 Temmuz 1968'de Gümrük Birliği yürürlüğe girmiştir.

DÜNYADAN GÜMRÜK BİRLİĞİ ÖRNEKLERİ

Andean Topluluğu 1988, Doğu Afrika Topluluğu 2005, Beyaz Rusya, Kazakistan ve Rusya Gümrük Birliği 2010, AB-Andora 1991, AB-San Marino 2002, AB - Türkiye 1996, Güney Afrika

Gümrük Birliği 1910, İsviçre-Lihtenştayn 1924.

TÜRKİYE - AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ ÇERÇEVESİNDE GÜMRÜK BİRLİĞİ

1959 yılında AET'ye katılmak için başvuran Türkiye ile AET arasında Türkiye'yi AET'ye "ortak üye" yapan, taraflar arasında bir gümrük birliğine dayanan ve ileride tam üyeliği öngören Ortaklık Anlaşması 12 Eylül 1963 yılında Ankara'da imzalanmıştır.

**Geçiş döneminde 12 yıllık listede, dış rekabet gücü kazanacağı düşünülen sanayi dalları ile Türkiye'de kurulması mümkün olmayan sanayi dalları yer almıştır. 22 yıllık listede rekabet gücü kazanabilmek için daha uzun süreye ihtiyacı olan sanayi dalları belirtilmiştir.

MİKTAR KISITLAMALARININ KALDIRILMASI

Türkiye, Katma Protokolün 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe girmesiyle Topluluk ithalatında uyguladığı gümrük vergilerini indirmeye başlamıştır. İkinci indirim, 1 Ocak 1976'da gerçekleşmiş ve böylece tarife indirimleri 12 yıllık listede toplam %20'e, 22 yıllık listede ise %10'a ulaşmıştır.

TÜRKİYE YÜKÜMLÜLÜKLERİNİ NEDEN YERİNE GETİREMEDİ?

Geçiş dönemi takvimi, iki petrol krizi ve 1970'li yılların ortalarında gerçekleşen küresel durgunluk sebebiyle alt üst olmuştu. İlk hayal kırıklığı, Petrol Krizinden hemen sonra Avrupa'da artan işsizlik oranlarının Türkiye'den yapılan işçi alımını etkilemesi ile yaşanmıştır. Türkiye'nin tekstil ürünleri ihracatına konulan kotalar da ilişkileri gerginleştiren bir başka faktör olmuştur.

**Lomé Sözleşmesi, Global Akdeniz Politikası, Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi çerçevesinde destekler.

**Roma Antlaşması Madde 237: "Her Avrupa Devleti Topluluğa üye olmak için başvuruda bulunabilir. Üye olmak isteyen devlet başvurusunu Konseye gönderir. Konsey Komisyonun görüşünü ve üye tam sayısının mutlak çoğunluğuyla karar alacak olan Avrupa Parlamentosunun onayını aldıktan sonra oybirliğiyle karar verir..."

-7-

GÜMRÜK BİRLİĞİ 6 MART 1995 KARARI

AB ile 1996 yılından itibaren yürürlüğe giren Gümrük Birliği'nin hukuki temelleri Ankara Anlaşması ve Katma Protokol'e dayanmaktadır. Ortaklık Konseyinin 6 Mart 1995 tarihinde yapılan 36. toplantısında alınan "Gümrük Birliği Kararı" Gümrük Birliğinin son dönem uygulamasıdır.

Avrupa Parlamentosu da 23 Kasım 1995'te 1/95 Sayılı AT-Türkiye Ortaklık Konseyi Kararı'nı onaylayarak GB'nin yolunu açmıştır.

GÜMRÜK BİRLİĞİNİN KAPSAMI

Türkiye-AB Gümrük Birliği, sanayi ürünlerini ve işlenmiş tarım ürünlerini kapsamaktadır. Hassas olarak nitelendirilen ürünler konusunda 5 yıllık bir geçiş dönemi öngörmüştür. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'na dahil olan ürünler ise 1 Ağustos 1996 tarihinde yürürlüğe girmiş olan bir serbest ticaret anlaşması yoluyla işlem görmektedir.

**Türkiye ile AKÇT arasında "Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunu Kuran Anlaşma'nın Yetki Alanına Giren Ürünlerin Ticareti ile ilgili Anlaşma" 25 Temmuz 1996 tarihinde imzalanmış ve 1 Ağustos 1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

TİCARET POLİTİKASI VE ORTAK GÜMRÜK TARİFESİ

GB ile Türkiye ile AB arasında sanayi ürünleri ticaretinde gümrük vergileri, miktar kısıtlamaları ve eş etkili tedbirler kaldırılmış, Türkiye üçüncü ülkelere karşı Ortak Gümrük Tarifesi (OGT) uygulamaya başlamıştır. Bu durumun tek istisnası, 1996 yılında başlayan ve 2000 yılı sonuna kadar süren beş yıllık geçiş döneminde, otomobiller, ayakkabılar, deriden mamuller ve mobilyalar gibi kısıtlı sayıdaki hassas ürüne Ortak Gümrük Tarifesi (OGT) hadlerinden daha yüksek gümrük vergileri tatbik edilmesi olmuştur. AB ile olan GB, tipik bir gümrük birliğinin ötesine geçmiştir. Bu şekilde "Gümrük Birliği Artı" kavramı olarak adlandırılmaktadır.

Türk Akreditasyon Kurumu'nun kurulması, Rekabet Kurulu'nun oluşturulması, "4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun", devlet yardımları mevzuatının AB normlarıyla uyumlu hâle getirilmesi, fikri-sınai-ticari mülkiyet haklarına ilişkin uluslararası sözleşmelere taraf olunması, Türk Patent Enstitüsü kurulması bu uyumlaştırma çalışmaları kapsamındadır.

**Türkiye'de ödenecek vergi Toplulukta uygulanan vergiden en az yüzde 5 puan daha fazlaysa, Topluluk telafi edici vergi uygulayacaktır.

**1982 yılında AB ve Türk ihracatçıları arasında tekstil sektörünü kapsayan bir gönüllü kısıtlama anlaşması imzalanmıştır.

Otonom rejimler şunlardır: Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi, İşgal Altındaki Topraklar menşeli mallara ilişkin rejim, Ceuta ve Melilla menşeli mallara ilişkin rejim, Bosna-Hersek, Hırvatistan ve Slovenya Cumhuriyetleri ve Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti menşeli mallara ilişkin rejim.

Tercihli anlaşmalar ise şunlardır: Bulgaristan, Macaristan, Polonya, Romanya, Slovakya, Çek Cumhuriyeti ile akdedilen Avrupa Anlaşmaları, Faroe Adaları ile akdedilen Serbest Ticaret Anlaşması, Kıbrıs ve Malta ile akdedilen Ortaklık Anlaşmaları, Estonya, Letonya ve Litvanya ile akdedilen Serbest Ticaret Anlaşmaları, İsrail ile akdedilen Anlaşma, Cezayir, Fas ve Tunus ile akdedilen Anlaşmalar, Mısır, Ürdün, Lübnan ve Suriye ile makdedilen Anlaşmalar, İsviçre ve Lihtenştayn ile akdedilen Serbest Ticaret Anlaşması ve Avrupa Ekonomik Alanı Anlaşması.

TÜRKİYE - AB GÜMRÜK BİRLİĞİNİN ORGANLARI

- 1-Gümrük İşbirliği Komitesi
- 2-Gümrük Birliği Ortak Komitesi

Ortaklık Konseyi, Türkiye-AB ortaklığının en yetkili organı olup temel görevi, Ankara Antlaşması'nın uygulanmasını sağlamaktır. Ortaklık Konseyi GB kapsamında karar alma, tavsiye ve inceleme yetkileriyle donatılmıştır. **Ortaklık Konseyi** Türk Hükümeti temsilcilerinden ve AET Konseyi ile Komisyonu ve üye ülke hükümetlerinin temsilcilerinden oluşmaktadır. Ortaklık Konseyi Başkanlığı, 6'şar aylık süreler için Türkiye ile Topluluk temsilcilerinden biri tarafından, sırayla yürütülür. Konsey, kararlarını oybirliği ile alır.

Karma Parlamento Komisyonu, Ortaklığın "demokratik" denetim organıdır. Ortaklık Konseyince hazırlanan yıllık faaliyet raporlarını inceler ve ortaklığa ilişkin konularda tavsiyelerde bulunur.

GÜMRÜK BİRLİĞİ ÖNCESİ VE SONRASI MALİ İŞBİRLİĞİ

GB'nin yol açacağı yeni rekabet ortamına Türk sanayi sektörünün uyum sağlaması, Türkiye ve AB pazarı arasında altyapı bağlantısının geliştirilmesi ve taraflar arasındaki gelişmişlik farkının azaltılması amacıyla Topluluk Türkiye'ye 5 yıllık süre içinde 2 milyar 246 milyon Euro mali yardım sağlamayı üstlenmiştir.

-8-

-5 Nisan 1994 ekonomik krizini takiben yaşanan devalüasyonlar, 1997 Asya ve 1998 Rusya krizleri, Mart 1998 sonrası Türkiye ekonomisinde yaşanan ciddi durgunluk, 1999 deprem felaketi, 2000 ve 2001 yıllarında ki ekonomik ve mali krizlerinden kaynaklanan tüm sorunlar, ekonomiyi olumsuz etkilemiştir.

**İKV Başkanı Prof. Haluk Kabaaloğlu; "Biz Gümrük Birliğine, AB'ye birkaç yıl içinde tam üye olarak alınacağız diye katıldık. Bizi San Marino ve Andora gibi kasabalarla aynı yere koyamazsınız. 72 milyon nüfusa sahip dünyanın 16.büyük ekonomisi olan devlet, bu gümrük birliği ile devam edemez". demiştir.

**Türkiye, Birlik üyesi olmadan ve gerekli fonları almadan GB'ye girmiş tek ülkedir.

**GB süreci içinde makro düzeyde genel ekonomiyi, mikro düzeyde de işletmeleri olumlu etkilemiştir.

Gümrük Birliğinin Statik Etkileri: Dış Ticaret Üzerindeki Etki

Ankara Antlaşması öncesi 1963 yılında Türkiye'nin Toplulukla olan ticareti toplam ihracatının % 38'ini ve toplam ithalatının % 28,5'ini oluşturmaktadır. 1995 yılında ise AB'nin ithalat içindeki payı % 47,2 iken ihracat içindeki payı % 51,2 olmuştur.

Ticaret hacmi 1963 yılında 336 milyon \$ iken 1995 yılında 28 milyar \$'a yükselmiştir. Bu rakamlar, Türkiye'nin GB öncesinde de en önemli dış ticaret ortağının AB olduğunu göstermektedir. AB'nin toplam dış ticaret hacmindeki ortalama %45 olan payının GB sonrası 1996-2000 döneminde ortalama %51 düzeyine yükseldiği görülmüştür.

Türkiye'nin Gümrük Birliği öncesinde en önemli dış ticaret ortağı olan AB'nin GB sonrası da bu niteliğini koruduğu görülmektedir. Gümrük Birliği sonrası Türkiye'nin hem ihracatında hem de ithalatındaki AB'nin payı %50'nin altına inmiştir. AB'den ithal edilen tüketim mallarında gümrükler, 1996 yılında GB'nin tamamlanması ile kaldırılmıştır.

Ortak Ticaret Politikası ile Uyumun Yarattığı Etkiler

Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi 1 Ocak 2008 tarihinde tamamlanmıştır. 1 Ocak 1996 tarihi itibarıyla Türkiye tekstil ve hazır giyim ürünlerinde AB'nin uyguladığı miktar kısıtlamalarına benzer önlemler almış, bu önlemlerin çoğu AB ile paralel olarak 2005 yılında kaldırılmıştır.

Ankara Ticaret Odası Gümrük Birliğini en fazla eleştiren Odalardan biri olup GB sonrası ithalatta önemli bir tüketim malları ithalat artışı yaşanıldığını vurgulamıştır. Ankara Ticaret Odası Başkanı Sinan Aygün, GB'nin 1996 yılında tamamlanmasıyla Türkiye'nin AB üyesi olma şansını kendisinin ortadan kaldırdığını ve böylelikle özel statü konumuna giden yolu kendisinin açtığını savunmuştur.

Doğrudan Yabancı Yatırım Etkisi

Ticaret ve yatırım, Türkiye'nin AB ile olan ilişkilerindeki iki önemli faktör olmuştur. 2001 yılında yürürlüğe koyulan Uluslararası Tahkim Yasası ve 2003 tarihinde yürürlüğe giren 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu ile Türkiye'de yabancı sermaye için daha güvenli bir ortam yaratılmıştır.

Kamu Gelirleri Etkisi

GB öncesi Türkiye'de ithalattan alınan gümrük vergisi ve Toplu Konut Fonu, GB ile kaldırılmış ve üçüncü ülkelere karşı ortak tarife uygulanmıştır. Dünya Bankası'nın tahminine göre, GSYİH'nin % 1,4 'üne eşit olmasına rağmen, GB'nin yarattığı GSMH artışı % 1 ile 1,5 arasındadır.

Tam üyelik müzakerelerinde en kolay geçileceği düşünülen GB faslı, maalesef, AB tarafından Türkiye'ye ilişkin olarak 11 Aralık 2006 tarihinde kabul edilen kararda yer verilen 8 fasıldan biridir.

3.ÜNİTE

Türkiye-AB Ortaklık İlişkisinin Kurumsal Yapısı

AB'nin üçüncü ülkelerle kurduğu ortaklık ilişkileri, taraflar arasında serbest ticaretin geliştirilmesini, ekonomik işbirliği yoluyla ülkenin ekonomik kalkınmasına destek sağlanmasını veya ülkenin AB üyeliğini amaçlamaktadır.

Ekonomik işbirliği ve kalkınma amaçlarıyla Yapılan Anlaşmalar

Fas, Tunus ve Cezayir'le yapılan anlaşmalarıdır. Bu anlaşmalar ortaklık anlaşmaları kadar geniş kapsamlı değildir. Avrupa Kalkınma Fonu aracılığıyla bu ülkelere teknik ve mali yardımlar yönlendirilmiştir.

Bir diğer özel anlaşma AET ile 3 Mayıs 1960 yılında kurulan Avrupa Serbest Ticaret Alanı (EFTA) üyesi ülkeler arasında imzalanan serbest ticaret anlaşmasıdır. Kurulan bu ilişki sonradan Avrupa Ekonomik Alanı'na dönüşmüştür.

AB'nin ortaklık anlaşmalarının temel özellikleri

- Roma Anlaşması'nın 238. maddesine dayanır, (Maastricht Antlaşması 310, Lizbon Antlaşması 188N)
- Yakın bir ekonomik ve siyasi işbirliği niyeti taşır,

- Ortaklık ilişkisini yöneten, tarafların temsil edildiği organlar yaratır,
- En çok kayırlan ülke uygulaması yaratır,
- Taraf olan ülke ile AB arasında ayrıcalıklı bir ilişki yaratır,
- 1994 yılından itibaren insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü koşullarını içerir,
- Taraflar arasında işbirliği anlaşmalarının ötesinde bir ortaklık kurmayı hedeflemektedir.

-9-

GATT'ın ilkelerinden birisi olan "en çok kayırlan ülke ilkesine göre bir ülkeye sağlanan kolaylık ya da verilen taviz, ayırım yapılmadan bütün diğer üye ülkelere de aynen geçerli kılınmalıdır.

**Ortaklık ilişkisinin organları "karşılıklılık" ilkesine uygun olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Taraflar, kolektif organlar aracılığıyla birlikte faaliyette bulunmaktadır. Ortaklık ilişkisinde temel nokta AB ve AB üyesi ülkelerin ilişki kurduğu ülkenin bir "üye ülke" olmamasıdır.

ORTAKLIK İLİŞKİSİNİN TEMEL ORGANI: ORTAKLIK KONSEYİ

Türkiye ile AET Arasında Anlaşması 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara'da imzalanmıştır. Bu nedenle Ankara Anlaşması olarak anılmaktadır. İmzalanan Anlaşma Avrupa Toplulukları, üye ülkeler ve TBMM'nin onay sürecinden geçerek 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Ortaklık ilişkisinin birincil hukuk kaynakları

- Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında bir ortaklık yaratan Anlaşma(Ankara Anlaşması) ve Ekleri (Geçici Anlaşma, Malî Protokol, Son Senet ve imza sırasında teati edilen iki mektuptan oluşur.)
- Katma Protokol ve Ekleri
- Tamamlayıcı/Uyum Protokolleri

Ankara Anlaşması Geçici Protokolleri: 1 sayılı Protokol geçiş döneminin bir Katma Protokolle şart, usul,sıra ve sürelerinin saptanacağını belirtir ve Katma Protokolle ilgili diğer teknik konuları ele alır. 2 sayılı Protokol, Türkiye'nin Topluluğa ihraç ettiği geleneksel tarım ürünlerine açılan kontenjanları belirler, ayrıca ortaklığın işleyişine ilişkin de bazı teknik hükümleri içerir. Ankara Anlaşması'nda ifade edilen asıl organ Ortaklık Konseyi'dir. Ankara Anlaşması'nın 24. maddesi Ortaklık Konseyine faaliyetlerinde yardımcı olması amacıyla "yardımcı organlar" kurma yetkisi tanınmıştır

Ortaklık Konseyi Yardımcı Organları

- 1-Ortaklık Komitesi,
- 2- Karma Parlamento Komisyonu,
- 3- Türkiye-AB Ortak Danışma Komitesi,
- 4-Gümrük İşbirliği Komitesi
- 5-Gümrük Birliği Ortak Komitesi

Ortaklık Konseyi

Ankara Anlaşması'nın 6. maddesinde, Türkiye ile AT arasındaki ortaklık rejiminin uygulanması ve geliştirilmesini sağlamak üzere tarafların bir Ortaklık Konseyi öngörülmüştür.

Ortaklık Konseyi 23. Ve 24. Maddesi-Yapısı ve İşlevisi Hükümleri

- Ortaklık Konseyini, bir yandan Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nden üyeler, öte yandan Topluluk üyesi Devletler Hükümetleri'nden, Konseyi'nden ve Komisyonu'ndan üyeler meydana getirir.
- Ortaklık Konseyi İç tüzüğünü yapar.
- Ortaklık Konseyi üyeleri, İç tüzüğün öngördüğü şartlarla kendilerini temsil ettirebilirler.
- Ortaklık Konseyi, kararlarını oy birliği ile alır.
- Ortaklık Konseyi başkanlığı, altışar aylık süreler için Türkiye ile Topluluk temsilcilerinden biri tarafından, sıra ile yapılır. İlk başkanlık süresi Ortaklık Konseyi kararı ile kısaltılabilir.
- Ortaklık Konseyi, görevlerinde kendisine yardım edebilecek her komiteyi ve özellikle Anlaşma'nın iyi yürütülmesi için gerekli işbirliği devamlılığını sağlayacak bir komite kurmaya karar verebilir.
- Ortaklık Konseyi bu komitelerin görev ve yetkilerini belirtir.

**Karar alma yetkisine sahip olan Ortaklık Konseyi, Anlaşma'nın hedeflerini göz önünde bulundurarak ortak rejimin sonucunu belirli aralıklarla inceler.

** Ortaklık Konseyi'nin çalışma yöntemi ve koşulları Brüksel'de 1 Aralık 1964 tarihinde gerçekleşen toplantıda kabul edilen **İç Tüzük** ile belirlenmiştir. İç Tüzüğe göre Ortaklık Konseyi, en az altı ayda bir Bakanlar düzeyinde toplanmakta ve dönem başkanlığı altı aylık sürelerle, bir AB temsilcisi ve bir Türk temsilci tarafından sırayla yapılmaktadır.Oybirliği Kararı geçerlidir.

** Ortaklık Konseyi toplantılarında kararlar oybirliği ile alındığı için tarafların veto hakkı bulunmaktadır. Ortaklık Konseyi kararları, bağlayıcı olduğundan ikincil hukuk kaynağı olarak tanımlanabilir.

**Ortaklık Konseyi toplantıları sonucunda karar, tavsiye veya ilke kararı şeklinde sonuç açıklanır.

Ortaklık Konseyi toplantısında

- a. Avrupa Komisyonu
- b. Üye ülke temsilcileri
- c. Türkiye'nin Baş müzakerecisi
- d. AB Bakanlar Konseyi, yer alır.

-10-

Ortaklık Konseyi'nin Görev ve Yetkileri

Bu nedenle yetkilerinden ilki karar yetkisidir. Ortaklık Konseyinin yetkilerinin sınırı ise Ankara Anlaşması ve eki niteliğindeki protokollerle çizilmiştir. Ankara Anlaşması'nın 22. maddesi;

• Anlaşma ile belirtilen amaçların gerçekleştirilmesi için, Anlaşma'nın öngördüğü hâllerde Ortaklık Konseyinin karar yetkisi vardır. İki taraftan her biri, verilmiş kararların yerine getirilmesinin gerektirdiği tedbirleri almakla yükümlüdür. Ortaklık Konseyi yararlı tavsiyelerde de bulunabilir.

- Ortaklık Konseyi, Anlaşma'nın hedeflerini göz önünde tutarak, ortaklık rejimi sonuçlarını belli aralıklarla inceler. **Hazırlık dönemi** boyunca bu incelemeler bir görüş teatisi sınırları içinde kalır.
- **Geçiş döneminin** başlaması ile ortaklık rejiminin gerçekleşmesi yolunda, Anlaşma amaçlarından birine ulaşmak için, Akit Taraflar'ın bir ortak davranışı gerekli görüldüğü takdirde, Anlaşma bunun için gerekli davranış yetkisini öngörmese bile, Ortaklık Konseyi uygun kararları alır.

**Türkiye-AB ortaklığının temel organ Ortaklık Konseyidir.

Hazırlık Dönemi: Ankara Anlaşması'nın yürürlüğe girmesi ile Katma Protokol'ün imzalandığı dönem arasındadır. Bu dönemde AET'nun tek taraflı tavizlerle Türkiye'ye yardım etmesi kararlaştırılmıştır. Hazırlık döneminin temel ekonomik ve mali koşulları Ankara Anlaşması ile düzenlenmiştir.

Geçiş dönemi: Türkiye-AET Ortaklığı'nın Ankara Anlaşması'nda öngörülen ikinci aşamasıdır. Bu dönem Katma Protokol'de saptanan hükümlerle, Türkiye'nin de Gümrük Birliği'nin gerçekleşmesi için yükümlülükler üstlendiği dönemdir. Geçiş dönemi 1 Ocak 1996'da sona ermiş ve son döneme girilmiştir.

Anlaşması'nın 25. maddesinde aşağıdaki hükümler ver almaktadır:

- "Her Akit Taraf, Anlaşma'nın uygulama ve yorumu ile ilgili ve Türkiye'yi veya Topluluğu, Topluluk üyesi bir Devleti ilgilendiren her anlaşmazlığı Ortaklık Konseyine getirebilir.
 - Ortaklık Konseyi anlaşmazlığı karar yolu ile çözebilir keza, anlaşmazlığı Avrupa Toplulukları Adalet Divanına ve mevcut herhangi bir başka yargı merciine götürmeyi kararlaştırabilir.
 - Taraflardan her biri, kararın yerine getirilmesinin gerektirdiği tedbirleri almakla yükümlüdür.
 - Anlaşmazlık, işbu maddenin 2. fıkrasına göre çözülememiş ise Akit Taraflar'ın geçiş dönemi ve son dönemde başvurabilecekleri tahkim usulü yollarını, Ant.8. maddesi uyarınca Ortaklık Konseyi düzenler."
- Devletlerin gümrük mevzuatlarının uygulandığı toprakların her biri bir gümrük alanı oluşturur.

Gümrük Birliği ile bu alanların bir araya getirilmesi ve aynı mevzuatın uygulanması söz konusudur. Gümrük birliğinde taraf ülkeler, üçüncü ülkelerden yaptıkları ithalata kendi ulusal gümrük tarifelerini değil, ortak gümrük tarifelerini uygulamak zorundadırlar. AB içinde sanayi mallarında gümrük birliği 1 Ocak 1968, tarım ürünlerinde ise 1 Ocak 1970 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Böylece üye devletlerin gümrük alanları, tek bir gümrük alanı hâline gelmiştir. Türkiye ile AB arasında Gümrük Birliği süreci 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe giren Katma Protokol ile başlamış ve 1 Ocak 1996 tarihinde tamamlanmıştır. Ankara Anlaşması'nın kurduğu ortaklık rejimi de Türkiye'nin üyelik müzakerelerini başlatmış bir aday ülke olması da "üyelik" dışında farklı bir statüyü ilişki biçimini geçersiz kılmaktadır.

****Türkiye-AB ortaklık ilişkisinin demokratik denetim organı Karma Parlamento Komisyonu dur.

ORTAKLIK İLİŞKİSİNİN YARDIMCI ORGANLARI

- 1-Ortaklık Komitesi
- 2-Karma Parlamento Komisyonu
- 3-Ortak Danışma Komitesi
- 4-Gümrük İşbirliği Komitesi
- 4-Gümrük Birliği Ortak Komitesi

Ortaklık Komitesi

Ortaklık Komitesi Ortaklık Konseyinin, Ankara Anlaşması'nın 24'üncü maddesinin verdiği yetkiyle, 3/64 sayılı kararıyla, 1964 yılında kurduğu yardımcı bir organdır. Ortaklık Komitesinin karar alma yetkisi yoktur. Ortaklık Komitesi toplantılarında

**Türkiye tarafını "Türkiye'nin AB Daimi Temsilciliği" temsil eder.

Ortaklık Komitesinin Yapısında

- 1-AB Üye ülkeler
- 2-Bakanlar Konseyi
- 3-Komisyon temsilcileri
- 4-Türkiye AB Daimi Temsilciliği yer alır

Türkiye için hazırlanan **İlk Katılım Ortaklığı Belgesi** 8 Mart 2001 tarihinde AB Bakanlar Konseyi tarafından onaylanmıştır. Ortaklık Konseyi 11 Nisan 2000 tarihinde aldığı 3/2000 sayılı karar ile AB müktesebatının analitik incelemesi üzere Ortaklık Komitesine bağlı 8 alt komite kurulmuştur.

-11-

"**Tarama süreci**" aday ülke ile AB Komisyonunun ortaklaşa yürüttükleri, Topluluğa katılacak olan ülkenin ulusal mevzuatının AB müktesebatı ile karşılaştırıldığı ayrıntılı bir inceleme sürecidir.

Türkiye-AB arasındaki anlaşmazlıkların esas olarak Ortaklık Konseyinde ve oybirliği ile çözülmesi gerekir. Adalet Divanı, Ortaklık Konseyi kararlarının Ankara Anlaşması gibi yürürlüğe girmesinden itibaren AB hukukunun ayrılmaz parçası olduğunu hükme bağlamıştır.

Karma Parlamento Komisyonu

17 Eylül 1965 tarihinde kurulmuştur. KPK'nın İç Tüzüğü, Avrupa Parlamentosu tarafından 1966 yılında, TBMM ve Cumhuriyet Senatosu tarafından ise 1967 yılında kabul edilmiştir. Ortaklık Konseyi Kararında TBMM ve Avrupa Parlamentosundan seçilecek 15'er parlamentlerden oluşmasına karar verilmiş olsa da günümüzde taraflar KPK'nda 25'er parlamenter ile temsil edilmektedir.

Ortak Danışma Komitesi

Ankara Anlaşması'nın 27. maddesine dayanarak Ortak Danışma Komitesi (Karma İstişare Komitesi), 16 Kasım 1995 tarihinde Avrupa Ekonomik ve Sosyal Konseyi tarafından oluşturulmuştur. Bu Komite, Avrupa Komisyonunun 2005 yılında başlattığı "Sivil Toplum Diyaloğu"nda da yer almaktadır.

Özel sektörün Türkiye'de mesleki üst kuruluşu ve yasal temsilcisi olan **Türkiye Odalar Borsalar Birliği sanayiciler dışında kalan ticaretle uğraşan sermaye sahipleri odalar ve borsaların çatı kuruluşudur.

Gümrük İşbirliği Komitesi

Gümrük İşbirliği Komitesi, Ankara Anlaşması'nın, Ortaklık Konseyini, görevlerinde kendisine yardımcı olabilecek her Komiteyi kurmaya yetkili kılan 24'üncü maddesine dayanarak 15 Aralık 1969 tarihli 2/69 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile kurulmuştur. Görev alanı Ankara Anlaşması'nın gümrüklerle ilgili kısmıyla sınırlandırılmış olan, "teknik" bir komitedir.

Gümrük Birliği Ortak Komitesi; Anlaşma taraflarının temsilcilerinden meydana gelir. Başkanlık, altı aylık sürelerle, dönüşümlü olarak Türkiye ve Birliği temsilen Avrupa Komisyonu tarafından yürütülür.

**Gümrüklerle ilgili teknik konularda çalışan, Ortaklık Konseyi'ne bağlı komite "Gümrük İşbirliği Komitesidir."

Türkiye AB'nin Ortak Ticaret Politikasına uyum sağlamanın yanında;

- Fikrî, Sınai ve Ticari mülkiyetin korunması,
- Rekabet,
- Devlet yardımları ve kamu tekelleri,
- Ticari korunma araçları,
- Kamu ihaleleri gibi alanlarda da AB mevzuatına uyum yükümlülüğü altına girmiştir.

Türkiye, Gümrük Birliği ile bağımsız bir dış ticaret politikası izleme hakkından vazgeçmiş, bu alandaki egemenlik yetkilerini AB mevzuatına bağımlı hâle getirmiştir. 1 Ocak 1996 tarihinden itibaren tamamlanan gümrük birliği süreci ile artık

Ankara Anlaşması'nın öngördüğü "son dönem" başlamıştır. Ancak siyasi gelişmeler nedeniyle Tarafların üyeliği gördüğü bu son dönemin âdeta "sonsuz döneme" dönüşmesi Ortaklık ilişkisinde Türkiye'nin temsilini tartışmalı hâle getirmektedir.

Dışişleri Bakanlığınca AB Uyumu İçin Dış İşlerde Yürütülen Görevler

- Kamu kurum ve kuruluşlarınca yürütülecek iç uyum çalışmalarında plan ve programlara uygun olarak koordinasyonu sağlamak.
- Türkiye'nin AB üyeliğine hazırlanması amacıyla oluşturulacak kurul ve komitelerin sekreteryaya hizmetlerini yürütmek ve bu kurul ve komiteler tarafından alınan kararların uygulanmasını yönlendirmek.
- Hükûmetin ve oluşturulacak kurul ve komitelerin kararları doğrultusunda gerekli araştırma ve incelemeleri yapmak.
- Görev alanına giren konularda sözleşme ile yurt içi veya yurt dışında gerçek ve tüzel kişilere araştırma, etüt ve tercüme işleri yaptırmak.
- Yerine getirmekle yükümlü olduğu hizmetlere ilişkin olarak yönetmelik, tebliğ, genelge ve benzeri düzenleyici işlemleri Başbakanlık vasıtasıyla yapmak.

**Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, İç Koordinasyon ve Uyum Komitesi ile Genel Sekreterliğe bağlı 7 daire başkanlığından oluşur.

Ulusal Program ile AB müktesebatına uyum için belirlenen önceliklerin gerçekleştirilmesi ve alınması gereken önlemlere yönelik belirli bir takvim ile bu amaçlar için gerekli idari ve mali kapasiteyi planlamaktadır.

-12-

İç Koordinasyon ve Uyum Komitesi'nin görevleri

- Kamu kurum ve kuruluşlarının görevleri çerçevesindeki AB mevzuatına uyum çalışmaları ile ilgili her türlü çalışmayı izlemek, değerlendirmek ve gerekli koordinasyonu sağlamak.
- Kamu kurum ve kuruluşlarının, AB mevzuatına uyum çalışmaları ile ilgili olarak görev alanlarına giren konulardaki önerilerini incelemek ve değerlendirmek, gerektiğinde ilgili kurul ve komitelere sunmak.
- Özel sektör, sendikalar, sivil toplum kuruluşları ve akademik çevrelerin AB mevzuatına uyum çalışmaları ile ilgili önerilerini incelemek gerektiğinde ilgili kurul ve komitelere sunmak.
- AB'ye uyum için gerekli mevzuat değişikliğine ilişkin öncelikleri belirlemek ve yönlendirmek.
- Mevzuat değişikliği önerileri hazırlayıp ilgili kurul ve komitelere sunmak.

***Aday ülkeler, hazırladıkları **Ulusal Program** ile AB müktesebatına uyum için belirlenen önceliklerin gerçekleştirilmesi ve alınması gereken önlemlere yönelik belirli bir takvim ile bu amaçlar için gerekli idari ve mali kapasiteyi planlamaktadır.

Ulusal Mali Yardım Koordinatörü'nün başlıca görevleri

- AB mali yardımlarının katılım süreci ile ilişkilendirilmesi ve fonların sadece bu amaç için kullanılması amacıyla gerekli koordinasyonun sağlanması,

- Mali İşbirliği kapsamında değerlendirilecek projelerin Katılım Ortaklığı Belgesi ve Ulusal Program'da yer alan öncelikler doğrultusunda yönlendirilmesi, seçilmesi, uygulanması ve izlenmesinin sağlanması,
- Yıllık Finansman Protokollerinin, Ulusal Yetkilendirme Görevlisi ve ilgili Bakanlıklar ile bağlantılı olarak hazırlanması ve koordine edilmesi,
- Programların izlenmesi ve değerlendirilmesinin koordinasyonunun sağlanması.

Avrupa Birliği Delegasyonu'nun dört temel görevi

- Dış ilişkilerde Türkiye dış politikasına ilişkin rapor hazırlamak, AB'yi diplomatik düzeyde temsil etmek.
- Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliğine ilişkin olarak, Türkiye'deki ekonomik, mali ve ticari gelişmelerin yanı sıra Gümrük Birliği hükümlerinin uygulanmasını izlemek.
- AB'ye katılım müzakereleri çerçevesinde, siyasi kriterler ve müktesebata uyum konusunda Türkiye'nin kaydettiği ilerlemeyi izlemek ve müzakerelerin açılmasına yardımcı olmak. Delegasyon, Komisyonun her yıl yayınladığı İlerleme Raporu'nun hazırlanmasında gerekli bilgileri günlük bazda Merkez'e rapor eder.
- Katılım öncesi Yardım Programları'na ilişkin Delegasyon, merkezî olmayan işbirliğinin uygulanmasından sorumlu Türk kurumlarına destek verir ve projelerin etkin uygulanmasını takip eder.

--- Aralık 2009 Lizbon Antlaşması çerçevesinde Avrupa Dış İlişkiler Servisi kurulmuştur.

Lizbon Antlaşması madde 188 Q'da Birlik Temsilcilikleri'nin görevleri

1. Üçüncü ülkelerdeki ve uluslararası kuruluşlardaki bulunan Birlik temsilcilikleri Birliği temsil eder.
2. Birlik temsilcilikleri Dışişleri ve Güvenlik Politikası Birlik Yüksek Temsilcisi yetkisi altındadır.

Brüksel'de 4 Şubat 1987 tarihinde imzalanan ve 4 Haziran 1987 tarihli ve 19477 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan "Avrupa Toplulukları Komisyonu'nun Türkiye Delegasyonu'nun kurulması ve onun dokunulmazlık ve İmtiyazları Hakkında Anlaşma" temelinde tam diplomatik statü tanınmış olan "Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği" kurulmuştur.

**Ankara Anlaşması'nın öngördüğü son 1 Ocak 1996'da dır.

4. ÜNİTE

BRÜKSEL ZİRVESİ (2004) VE MÜZAKERE SÜRECİNİN BAŞLAMASI

1975 yılından itibaren düzenli olarak toplanan Avrupa Birliği Devlet ve Hükûmet Başkanları Zirvesi ya da Avrupa Birliği Konseyi birliğin en yüksek siyasi kurumudur ve topluluğun bütününe ilgilendiren kararlar zirve toplantılarında alınır. Zirve yılda dört kez toplanır ve toplantının yapıldığı kent ile anılır. Zirveler 2003 yılından itibaren AB'nin kurumsal merkezi olan Brüksel kentinde toplanmaktadır.

Türkiye'nin adaylığı 1999 Helsinki Zirvesi'nde ilan edilmiş, 2004 Brüksel Zirvesi'nde ise Türkiye'nin 3 Ekim 2005 tarihinde müzakerelere başlayacağı ilan edilmiştir. Bu nedenlerle Türkiye'nin AB ile olan ilişkilerinde 1999 Helsinki ve 2004 Brüksel zirveleri önem taşır. Zirvelerin önemini anlayabilmek için sonuç bildirgelerini analiz etmek önemlidir.

Brüksel Zirvesi Sonuç Bildirgesi ve Türkiye - AB İlişkileri

Zirve sonucunda ilan edilen sonuç bildirgesinin Türkiye için en önemli kısmı genişleme başlığının altında verilmiştir. Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini yeterince karşılamış olduğu belirtilmiş ve müzakerelerin 3 Ekim 2005'te başlayacağı ilan edilmiştir. Bu bildirgede aynı zamanda Hırvatistan'ın da Nisan 2005'te katılım müzakerelerine başlayacağı belirtilmiştir.

-13-

Müzakereleri tamamladığı hâlde üye olmayan tek ülke **Norveç**'tir. "Norveç'te yurttaşlar 1972 ve 1994 yıllarında yapılan referandumlarda AB üyeliğine hayır demişlerdir.

AB ye Potansiyel Üyeler: Arnavutluk, Bosna Hersek, Karadağ, Kosova, Makedonya, Sırbistan

Ucu Açık Müzakereler: Bu tarihten önce AB ile müzakerelere başlamak sonu tam üyelikle sonuçlanacak bir sürecin başlangıcı demektir. Müzakerelerin başlamasından belli bir süre sonra aday ülkelere bir üyelik takvimi ve yaklaşık bir katılım tarihi verilir. 2004 Brüksel Zirvesi kararında AB ülkeleri, müzakerelerin ucu açık olduğunu belirtmiş, müzakerelerin hedeflerin üyelik olduğunu ancak bunun aday ülkenin bütün gerekli koşulları sağlaması ile gerçekleşeceğini belirtmişlerdir

İçerme Kapasitesi :2004 yılında 10 ve 2007 yılında iki yeni üyenin de dahil olması ile üye sayısı 27 ye çıkan AB'de genişleme söz konusu olduğunda bu kavram sıklıkla kullanılır hale gelmiştir. Bu kavram genellikle AB'nin daha fazla genişlemesine karşı olanlar tarafından kullanılmaktadır.

Müktesebatı su ana başlıklar altında toplayabiliriz:

- AB'nin kurucu antlaşmaları,
- Bu antlaşmalara göre kabul edilen mevzuat ve Avrupa Toplulukları Adalet Divanı (ATAD) içtihadı,
- Ortak dış politika ve güvenlik politikası ile ilgili ortak hareket planları, ortak pozisyon kararları, deklarasyonlar, sonuçlar ve diğer kararlar,
- Adalet ve İçişleri çerçevesinde kabul edilen ortak hareket planları, ortak pozisyon kararları, imzalanan konvansiyonlar, kararlar, açıklamalar ve diğer kanunlar;
- Birlik tarafından, Birlik tarafından ve üye devletlerce kendi aralarında Birlik faaliyetlerine ilişkin olarak imzalanan anlaşmalardan oluşur.

*Müktesebat, yeni ortak mevzuatla zenginleşir, sürekli dönüşüm içerisindedir, aday ülke katılım müzakereleri süresince bu değişimleri dikkate almak ve gerekli uyarlamaları yapmak durumundadır. Müzakeresi biten fasıllarda, ilerde yeni mevzuat ilave olabileceği için, geçici olarak kapatılır.

Katılım müzakereleri 35 fasıl altında toplanmıştır, son iki fasıl diğer fasıllarda müzakereler tamamlandığında müzakere edilmeden sonuçlandırılır. Bu son iki fasıl **Kurumlar, Diğer Konular dir.

Bu fasıllardan: 1-Malların Serbest Dolaşımı, 2-Kişilerin Serbest Dolaşımı 3-İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunma Serbestisi, 4-Sermayenin Serbest Dolaşımı bu 4 fasıl AB'nin tek pazar bütünleşmesinin temelindeki 4 temel serbesti ile ilgilidir ve çok önemlidir. Bu dört serbesti malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin aynı ülke içindeymişçesine, sınırlar olmadan hareket kabiliyeti olması anlamına gelir.

**Türkiye ile aynı anda müzakerelere başlayan ülke Hırvatistandır.

**Türkiye'nin adaylığının kabul edildiği ve müzakerelerin başlaması kararının verildiği zirve tarihi 1999 Helsinki - 2004 Brüksel dir.

MÜZAKERELERDE ÖNEMLİ BELGELER

1-Müzakere Çerçeve Belgesi 3-Katılım Ortaklığı
2-İlerleme Raporları 4-Ulusal Program

İlerleme Raporu Türkiye için ilk olarak 1998 yılından yayınlanmıştır ve o tarihten itibaren her yıl düzenli olarak yayınlanmaktadır.

Katılım Ortaklıklarında kısa ve orta vadeli hedefler belirtilir. Kısa vadeli hedeflerin 1-2 yıl içerisinde, orta vadeli hedeflerin 3-4 yıl içerisinde yerine getirilmesi beklenir.

1999 yılında adaylığı ilan edildikten sonra Türkiye için ilk Katılım Ortaklığı 2001'de kabul edilmiş akabinde 2003, 2006 ve 2008 yıllarında güncellenmiştir.

Ulusal Program

Ulusal Program ilk kez 2001'de hazırlanmış, 2003 ve 2008'de güncellenmiştir.

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Baş müzakerecilik ve AB Bakanlığı

1999 Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin adaylığının ilan edilmesinin ardından üyelik müzakerelerinin eşgüdümü amacı ile 2000 yılında Avrupa Birliği Genel Sekreterliği (ABGS) kurularak Türkiye'nin müzakereleri yürütürken ihtiyacı olan kurumsal kapasite güçlendirilmiştir.

Türkiye'nin 2004 yılı Aralık ayında müzakerelere başlayacağı ilan edildikten sonra 2005 yılının Haziran ayında devlet bakanı seviyesinde bir baş müzakereci atanmıştır. ABGS, müzakere sürecinde siyasi engellerin reformları engellemesini önlemek ve kamuoyunun farkındalığını ve desteğini sağlamak amacı ile 4 Ocak 2010 tarihinde

"Türkiye'nin Katılım Süreci İçin Avrupa Birliği Stratejisi"ni uygulamaya başlamıştır.

Avrupa Birliği Stratejisi'nin yanı sıra yine Ocak 2010'da ABGS'nin öncülük ettiği "Avrupa Birliği İletişim Stratejisi" oluşturulmuştur. Bu iki strateji doğrultusunda 2010-2011 Eylem Planı da 15 Mart 2010 tarihinde Bakanlar Kurulu'nda kabul edilmiştir. Müzakere sisteminin ana yapısını "İzleme ve Yönlendirme Komitesi" oluşturur.

-14-

KOMİTE

1-AB Bakanlığı 2-Başbakanlık,
3-Dışişleri Bakanlığı, 4-Devlet Planlama Teşkilatı
5-AB nezdindeki Daimi Temsilciliğimizden oluşmaktadır.

Reform İzleme Grubu (RİG)

AB, Adalet, Dışişleri ve İçişleri Bakanlarından oluşan üst mekanizmadır. Aralık 2009'dan bu yana 81 vilayette AB Daimi Temas Noktası görevini yürüten bir Vali Yardımcısı mevcuttur.

Komisyon ve Genişleme Genel Müdürlüğü

Gerek Türkiye'nin gerek diğer aday ülkelerin adaylığı konusunda en önemli rolü oynayan kurum Genişleme Genel Müdürlüğüdür. Genişleme Genel Müdürlüğü'nde sadece Türkiye'nin adaylığı ile ilgilenen bir Türkiye masası bulunmaktadır. İlerleme raporu aday ülkenin geçen bir yıl içinde fasıllara uyumda kaydettiği ilerlemeyi not eder.

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu: Türkiye'nin müzakerelerde kaydettiği ilerlemeyi yerinde takip etmek üzere Komisyon'un diğer aday ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de bulunan temsilciliğidir. Bu kurumun başında büyükelçi statüsünde bir diplomat bulunur.

Aday ülkenin üye olabilmesi için Katılım Antlaşması'nın önce Avrupa Parlamentosu'nda oy çokluğu ile parlamenterler tarafından onaylanması gerekmektedir.

MÜZAKERE DÖNEMİNİN ÖNEMLİ AŞAMALARI

1-Müzakere Çerçeve Belgesi'nin Yayınlanması

Türkiye'nin Müzakere Çerçeve Belgesi 29 Haziran 2005'te yayımlanmıştır.

2-Katılım Konferansı (3 Ekim 2005, Lüksemburg)

3-Tarama Süreci: Türkiye'de tarama süreci 20 Ekim 2005 tarihinde başlamıştır.

4-Tarama Sonu Raporları

5-Karşılıklı Müzakere Pozisyonlarının Hazırlanması

6-Fili Müzakerelerin Başlaması ve Gidişatı

7-Müzakere Sürecinde Duraklama

8-Müzakereye Açılan Fasıllar

9-Müzakerelerin Tamamlanmasını Takip Eden Süreç

Tarama Raporunda

1-Genel Düşünceler,
3-Uygulama Kapasitesi,

2-Müktesebatın Üstlenilmesi,
4-Yorumlar ve Öneriler

Komasyon fasılların kapanabilmesi için o fasılın içeriğinin aday ülkede uygulanmasına dönük kapanış kriterleri de teklif edebilir. Bu kriterler ilk kez Hırvatistan ve Türkiye'ye uygulanmıştır

Daimi Temsilciler Komitesi (COREPER): Daimi Temsilciler Komitesi her üye ülkenin AB nezdindeki temsilcisi olan büyükelçilerden oluşan bir AB kurumudur. Üye ülke büyükelçilerinden oluştuğu için bu komitede Komisyondan farklı olarak üye ülkelerin ulusal çıkarları ön plandadır.

Fili Müzakerelerin Başlaması ve Gidişatı

3 Ekim 2005'te müzakerelerin başlamasını takiben Avusturya dönem başkanlığında 12 Haziran 2006'da açılış kriteri olmaksızın müzakereye açılan ilk fasıl Bilim ve Araştırma olmuş ve Türkiye'nin gerekli kriterleri yerine getirdiği belirtilerek fasıl geçici olarak kapatılmıştır.

Müzakere Sürecinde Duraklama

Türkiye müzakerelere fiilen başlayabilmek için Brüksel Zirvesi'nde AB tarafına iki taahhütte bulunmuştu. İlki yeni ceza yasasının yürürlüğe girmesi, ikincisi gümrük birliğini AB'nin 10 yeni üye ülkesine de uygulanacağını belirten bir ek protokolün imzalanması ve daha ileri bir tarihte onaylanmasıydı.

2005 te fiilen başlamasının ardından Türkiye, ek protokolün TBMM'de onay sürecini Kıbrıs hükümetini tanımıyor olmasını ve KKTC üzerindeki izolasyonların sürmesini öne sürerek gerçekleştirmedi. Bunun üzerine 11 Aralık 2006'da AB Dışişleri Bakanlarından oluşan Genel İşler Konseyi toplantısında Türkiye ek protokole ilişkin taahhütlerini yerine getirene kadar gümrük birliğini ilgilendiren 8 müzakere fasılının açılmayacağı ve hiçbir fasılın geçici olarak dahi kapatılmayacağı kararlaştırıldı. **Bu 8 Fasıl** 1-Malların Serbest Dolaşımı, 2-İş Kurma Hakkı 3-Hizmet Sunma Serbestisi, 4-Mali Hizmetler, 5-Tarım ve Kırsal Kalkınma, 6-Balıkçılık Politikası, 7-Taşımacılık Politikası, 8-Gümrük Birliği ve Dış İlişkiler.

8 fasla ilaveten Fransa'da 2007 yılı cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanan Nicolas Sarkozy Türkiye'nin AB üyeliğine karşı olan politikasını uygulamaya koyarak 5 müzakere fasılının kendisi yönetimde olduğu sürece açılmayacağını Türkiye'ye resmen bildirmiştir. İçerikleri tam üyelikle ilgili olan bu fasıllar şunlardır: 1-Tarım ve Kırsal Kalkınma,2-Ekonomik ve Parasal Politika, 3-Bölgesel Politika 4-Yapısal Araçların Koordinasyonu, 5-Mali ve Bütçesel Hükümler ile Kurumlar.

-15-

Geçiş Süresi ve istisna: Aday ülke müzakere edilecek fasılda AB'ye uyumu gerçekleştirmede teknik olarak kapsam ve süre bakımından zorluklar yaşayabilir ve bu nedenle bazı müzakere fasılları için geçiş süresi talep edebilir. Ancak geçiş süresi AB kural ve politikalarında değişiklik meydana getirmez, talep edilen geçiş süresi sonucunda aday ülkenin AB politikaları ile tam uyum içerisinde olması gerekmektedir. Aday ülke geçiş süresi talebinin dışında müktesebatın bir bölümü için istisna da talep edebilir. Geçiş süresi ve istisna taleplerinin kapsamlı etki analizleri vasıtasıyla gerekçelendirilmeleri gerekmektedir.

Müzakereye Açılan Fasıllar

2010 yılı Haziran ayı sonuna kadar 13 fasılda müzakere başlamıştır. Açılış sırasıyla bu fasıllar şunlardır: Bilim ve Araştırma, İşletme ve Sanayi Politikaları, İstatistikler, Mali Kontrol, Tüketicinin ve Sağlığın Korunması, Trans-Avrupa Ağları; Şirketler Hukuku, Fikri Mülkiyet Hukuku, Sermayenin Serbest Dolaşımı, Bilgi Toplumu ve Medya, Vergilendirme, Çevre, Gıda Güvenliği Veterinerlik ve Bitki Sağlığı.

Açılmayan bu 3 fasıl şunlardır: Kamu İhaleleri, Rekabet Politikası ve Sosyal Politika İstihdam.

Aday ülkeye yapılan bu mali destek hâlihazırda Katılım Öncesi Yardım Aracı çerçevesinde sağlanmaktadır.

*Sosyal Politika ve İstihdam konusunda Türkiye henüz müzakerelere başlamamıştır

Adaylık Öncesi Mali Yardımlar

Türkiye mali protokoller aracılığı ile çoğu kredi niteliğinde olmak üzere yaklaşık 1 milyar avro destek almıştır. Bu destek Türkiye'nin AB ile Gümrük Birliği uygulamasına geçişini kolaylaştırmak amacıyla verilmiştir. Türkiye'ye üç mali protokol doğrultusunda verilen bu krediler genellikle Avrupa Yatırım Bankası ve Topluluk kredilerdir. Türkiye, 1980 yılında zor ekonomik şartlar nedeniyle Özel Yardım Paketi, 1991 yılında Körfez Savaşı'ndan en çok etkilenen ülkeler arasında olduğu için mali yardım almıştır. Türkiye Gümrük Birliği kapsamında AB bütçe kaynaklarından ve ayrıca 1996 - 1999 yılları arasında Avrupa - Akdeniz Ortaklığı çerçevesinde oluşturulmuş **MEDA** programı dahilinde hibe nitelikli fonlardan yararlanmıştı.

Adaylık Döneminde Mali Yardımlar

1-1999-2006 Dönemi

AB bütçesi 7 yıllık dönemler için hazırlanmaktadır. Türkiye 1999 yılı Aralık ayında aday olmuş ancak 1999 - 2006 bütçe döneminin hazırlığı daha önceden Türkiye dahil edilmeden yapıldığı için diğer aday ülkeler gibi

PHARE (Üyelik Öncesi Ekonomik Yardım Programı),

ISPA (Üyelik Öncesi Altyapı Yardım Programı)

SAPARD (Üyelik Öncesi Tarım ve Kırsal Kalkınma Yardım Programı)

MEDA programına ilave edilen ek kaynaklar aracılığı ile mali yardım almıştır.

2-2007-2013 Dönemi

IPA'nın 2007-2013 dönemi bütçesi 11,5 milyar avrodur ve Türkiye, Hırvatistan, Makedonya, Arnavutluk, Bosna-Hersek, Sırbistan, Karadağ ve Kosova'yı kapsamaktadır. IPA fonları geri dönüşsüz hibelerdir

ve aday ülkenin resmî kurum ve kuruluşları vasıtasıyla dağıtılırlar. AB'nin Türkiye'ye sunduğu IPA fonları çerçevesinde yürütülen projelerin programlanması ABGS ile DPT, ihale, sözleşme ve yürütülmeleri ise Hazine'ye bağlı bir birim olarak faaliyet gösteren Merkezi Finans ve İhale Birimi tarafından yapılmaktadır.

IPA'nın bes bileseni

a-Kurumsal Kapasite Geliştirme,
c-Bölgesel Kalkınma,
e-Kırsal Kalkınma

b-Bölgesel ve Sınır Ötesi İşbirliği,
d-İnsan Kaynaklarının Gelişimi,

3-2014-2020 Dönemi

Komisyon 2014-2020 bütçe döneminde müzakere eden aday ülkeler için 14,1 milyar avroluk bir IPA yardımı teklif getirmiştir.

AB'nin Genişleme Politikası içinde Türkiye'nin içinde bulunduğu durumu kavrayabilmek

1989'da Soğuk Savaş'ın bitimiyle ortaya çıkan Avrupa'nın yeniden birleşme ve aktörleşme hedefinin zamanla zayıflaması hem bütünleşme hem genişlemeyi etkiledi. Bütünleşme konusunda Anayasal Antlaşma reddedildi, federal Avrupa rüyası yine ertelendi. Genişleme Politikası 1989 sonrasındaki gücünü yitirdi. Türkiye'nin iyice yavaşlamış bulunan AB üyelik müzakereleri de Genişleme Politikası'ndaki aşırı ürkek yaklaşımın sonucudur. Bu yaklaşım Türkiye'nin üyelik sürecinde temel bir anlam kaymasına yol açmıştır. Üyelik perspektifinin muğlaklaşması bugün sürece damgasını vurmuştur.

**Avrupa Birliği'ne aday olan ülkelere yapılan mali desteğe verilen genel ad Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA) dir.

5. KONU

TAM ÜYELİK SÜRECİNDE TÜRKİYE: ÜYELİK KRİTERLERİ

Avrupa bütünleşme süreci derinleşme ve genişleme olarak iki temel hareket içinde gelişmektedir.

Derinleşme, Avrupa Birliği'nin yetkili olduğu konular kapsamına yeni konuların dahil edilmesi ve bu konularda giderek nitelikli çoğunlukla karar alma esasının hakim olmasıdır.

Genişleme ise Avrupa Birliği'ne yeni devletlerin üye olarak katılmasıdır.

Avrupa Birliği aday ülkelere uyguladığı üyelik kriterlerini zaman içinde değiştirmiştir.

Bu değişimin başlıca nedenleri; uluslararası sistemin yapısal değişimi, Avrupa Birliği'nin değişen koşulları ve katılma sürecine giren devletlerin farklı nitelikler taşımasıdır.

Türkiye 1987 yılında tam üyelik başvurusu yapmıştır. Türkiye'nin tam üyelik sürecini anlayabilmek için, Ortaklık Anlaşması yani Ankara Anlaşması'na dönmek gerekir.

Roma Antlaşması: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'ndan Avrupa Toplulukları'na geçiş 1957'de imzalanan ve 1958'de yürürlüğe giren Roma Antlaşmalarıyla gerçekleştirilmiştir. Roma Antlaşmaları iki ayrı antlaşmadır. İlki Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kuran antlaşma, ikincisi Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu kuran antlaşmadır. Bu antlaşmalardan ilkinde daha sıkça atıf yapılır ve bu bağlamda sadece Roma Antlaşması dendiği zaman genelde Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kuran antlaşma işaret edilir.

Maastricht Antlaşması: Avrupa Toplulukları'ndan Avrupa Birliği'ne geçiş 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması'yla gerçekleştirilmiştir. Maastricht Antlaşması Avrupa bütünleşme sürecini Soğuk Savaş sonrası döneme hazırlayan çok önemli bir dönüşümü gerçekleştirmiştir. Maastricht Antlaşması'yla Avrupa bütünleşme siyasi kimliği öne çıkan bir uluslarüstü aktör niteliği kazanmıştır. Maastricht Antlaşması'nın getirdiği Avrupa Vatandaşlığı, Avrupa Ekonomik Parasal Birliği, Avrupa Ortak dış ve Güvenlik Politikası, Avrupa Parlamentosu'nun artan gücü Maastricht Antlaşması'nın bu yolda getirdiği yeni düzenlemelerden bazılarıdır.

Lizbon Antlaşması: 2009 yılında yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması, Avrupa bütünleşmesinde hukuki nitelik değişikliği yapan önemli antlaşmalardan sonuncusudur. Lizbon Antlaşması'yla Avrupa Birliği ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu hukuken birbirinden ayrılmış ve Avrupa Topluluğu da Avrupa Birliği içinde eriyerek hukuki varlığını sona erdirmiştir.

**Roma Antlaşması'nın 237. maddesi, "tüm Avrupa devletleri üyelik için başvurabilir" demektedir.

Maastricht Antlaşması'nın "**O**" maddesi Roma Antlaşması'nın 237. Maddesinde ifade edilen tam üyelik için Avrupa devleti olma ilkesini tekrar etmiştir. Ancak bu son derece geniş kriterin (Avrupa devleti olmak) sınırlandırılması için yine Maastricht Antlaşması'nın "F" maddesi, "demokrasi ve insan hakları ve temel özgürlüklere saygılı olmak" koşulunu getirmiştir. Topluluğa üye olabilmek için yerine getirilmesi gereken bir başka koşul ise "Topluluk sistemini kabul etmek ve bu sistemi uygulama kapasitesine sahip olmak"tır.

Ankara Anlaşması ile Türkiye'nin tam üye olabilirliği tanınmıştır. 2000'li yıllar Avrupa'sında Türkiye'nin Avrupa Kıtası ve kültürü dışında yer aldığı için tam üyelik başvurusu sorgulanmaya başlanmıştır. Ankara Anlaşması'nda yer alan siyasi hedefin, Avrupa Birliği kurucu antlaşmaları üyelik kriterleri göz önünde bulundurulduğunda, bu sorunu ortadan kaldırdığı anlaşılabilecektir. Bununla birlikte Ankara Anlaşması, Türkiye'nin tam üyeliğin getireceği ekonomik, sosyal ve hukuki sorumlulukları ve yükleri kaldırabilecek duruma gelmesini öncelikli şart olarak öngörmüş ve söz konusu şart yerine getirildikten sonra tam üyeliğin söz konusu olabileceği belirtmiştir.

Türkiye'nin, tam üyelik hakkını teyit eden bir başka hukuki belge, Avrupa Komisyonu'nun Türkiye'nin tam üyelik başvurusu sonrasında, bu konu ile ilgili olarak Konsey'e sunduğu "görüş"tür. Komisyon "görüş"ünün sonuç kısmında "...Komisyon Topluluğa, Türkiye ile kapsamlı bir önlemler dizisi önermesini tavsiye eder. Bu önlemler dizisi, *Türkiye'nin Topluluğa tam üye olabilirliğine hanel getirmeksizin*, iki tarafın, karşılıklı bağımlılık ve bütünleşmelerini güçlendirici bir yola sokacaktır..." denilmiştir. Türkiye 1987 yılında yaptığı tam üyelik başvurusu ile bu hakkını kullanmıştır.

TÜRKİYE İÇİN ANKARA ANLAŞMASI'NIN GETİRDİ ÜYELİK KRİTERLERİ

Ankara Antlaşması 28 maddeden oluşur. 12 Eylül 1963'te Ankara'da imzalanmıştır. (AET ile Türkiye Cumhuriyeti arasında) Ankara Anlaşması, bir Geçici Protokol, bir Mali Protokol ve Son Senet ile birlikte 1 Aralık 1964'te yürürlüğe girmiştir. Ankara Anlaşması'nın temel hedefi **Preambül'ünde**, "Türk halkı ile Avrupa Ekonomik Topluluğu içinde bir araya gelmiş halklar arasında, gittikçe daha sıkılaşan bağlar kurmak" şeklinde ifade edilmiştir (paragraf 1). Söz konusu bağların ulaşacağı en son nokta ise yine *Preambül*'ün dördüncü paragrafında ve anlaşmanın 28. maddesinde belirtilen "tam üyelik" hedefidir. *Preambül*, "Türk halkının yaşama seviyesini iyileştirme çabasına, Avrupa Ekonomik Topluluğunun getireceği desteğin, ilerde Türkiye'nin Topluluğa katılmasını kolaylaştırmasını kabul ederek..." ifadesini kullanmıştır.

Préambül: Antlaşma veya maddelerinden önce yer alan ve yapılan bu antlaşmanın anlam ve önemini vurgulayan kısımdır.

Tam üyelik hedefine ulaşmak için anlaşma öncelikle "Türkiye'ye yapılacak ekonomik yardımlar yoluyla (paragraf 3), Türkiye ve Topluluk üyesi devletlerarasındaki ekonomik farkın azaltılması", sonra da "Topluluk ile Türkiye Cumhuriyeti arasında aşamalı olarak bir gümrük birliği kurulması" (md. 2/2)

yöntemini benimsemiştir. AET ortaklık konusunda Türkiye lehine görevlerini yapamamasından Ortaklık rejimi Türkiye'nin tam üyelik yolunda ilerlemesini sağlayan etkili bir araca dönüşmemiştir. Ankara Ant. Hazırlık-Geçiş-Son Dönem olarak üçe ayrılır.

Hazırlık Aşaması 5 yıldır ancak, Geçici protokolle 10 yıla kadar uzatılmıştır. Petrol Krizi ve Katma Protokolde yer alan malların serbest dolaşımını Türkiye uygulayamadığından Geçiş Dönemi uygulanamamıştır.

Ortaklık Anlaşması Gümrük Birliği yanında **tarım ürünleri ticareti, işçiler ve hizmetin serbest dolaşımı ve yerleşme hakkını** karara bağlamıştır. Ortaklık yapısı, 1970'lerin sonlarına doğru Türkiye'nin tam üyeliğe hazırlanması için kullanılamaz bir biçime sokulmuştur.

TÜRKİYE'NİN TAM ÜYELİK BAŞVURUSU VE KOMİSYON GÖRÜŞÜ ÇERÇEVESİNDE ÜYELİK KRİTERLERİ

Türkiye, 14 Nisan 1987'de Topluluğa tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Türkiye'nin tam üyelik başvurusu Ankara Anlaşması'nın 28. maddesinin ruhuna uygun değildir. Türkiye 1987'de tam üyelik başvurusunu yaptığında ortaklığın neredeyse hiçbir hedefi yaşama geçirilememiştir. Bu başvurunun gücünü artırmak için, Türk hükümeti Ocak 1988'den itibaren Katma Protokol ile öngörülen ve dondurulan gümrük indirimlerine yeniden başlamış ve Topluluğun ortak gümrük tarifesine uyumu yönünde adımlar atmıştır.

Türkiye'nin tam üyelik başvurusu Topluluk organları tarafından ekonomik ve siyasi konjonktür içinde ele alınmış ve Komisyonun söz konusu başvuru konusundaki görüşü (Avis) hazırlanmıştır. Komisyon, Türkiye'nin tam üyelik başvurusu ile ilgili görüşünü (Avis) 18 Aralık 1989'da açıklamıştır. Komisyon görüşünde, Türkiye'nin hukuken tam üye olma hakkı teyit edilmiştir. Komisyonun Türkiye için öngördüğü somut koşullar üç başlık altında toplanabilir. Bunlar **çevresel, ekonomik ve siyasi** koşullardır.

Komisyon görüşünün yayınlandığı tarih (18 Aralık 1989), Avrupa'da siyasi bir dönüşümün başlangıcıdır. Soğuk Savaş'ın en önemli hasım askerî paktı olan Varşova Paktı dağılmış, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde "1989 devrimleri" denen siyasi değişim başlamıştır.

Avis: Fransızca bir kelimedir ve görüş anlamına gelmektedir. Teknik olarak üyelik başvurusunda bulunan bir devlet hakkında Komisyonun hazırladığı rapora verilen addır.

Komisyonun Olumsuzluk Sebepleri(N)

- Türkiye Ekonomisinin yetersizliği
- Türkiye'nin tam üyeliğinin Topluluk bütçesine çok ağır bir yük getireceğini,
- Türk iş gücünün Topluluk pazarına girmesinin olumsuz etkileri olabileceği
- Türkiyenin yüksek işsizlik oranı ve kalabalık nüfusu
- Türkiye'de kamusal alanın Topluluk kriterleriyle uyumlu olmayan bir yapının ağırlığı altında bulunduğu ifade etmiştir. Komisyona göre insan hakları, azınlık kimliklerine saygı ve çoğulcu demokrasi alanlarında Türk siyasal sistemi gerekli düzeye ulaşmamaktadır. Ayrıca Yunanistan'la yaşanan ikili sorunların barışçıl çözümü ve Kıbrıs meselesini de siyasi koşullar kapsamında ifade etmiştir. (SİYASİ YAKLAŞIM)

Komisyonda ki siyasi konular **Türkiyenin tam üyeliğinde ana meseledir.

Komisyonun ekonomik olumsuz görüşü 1 Ocak 1996 Gümrük Birliği ile bertaraf edilmiştir.

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN 1993 KOPENHAG ZİRVESİ VE ÜYELİK KRİTERLERİ

1990'lı yıllar, Soğuk Savaş'ın sona ermesine sahne olmuştur. Avrupa Birliği Soğuk Savaş'ın sona erdiği bu yeni jeopolitik döneme iki önemli hamleyle hazırlanmıştır.

1- İlk Maastricht Antlaşması'dır. Maastricht Antlaşması derinleşmeyi sağlayan ve Avrupa Topluluklarından Avrupa Birliği'ne geçişi düzenleyen çok önemli bir karardır.

2- İkincisi ise Avrupa bütünleşme tarihinin en büyük genişleme dalgasının planlanmasıdır.

Genişleme yolundaki ilk önemli AB Zirvesidir ve 1993 tarihli Kopenhag Zirvesi'dir. Zirve'de Orta ve Doğu Avrupa devletlerinin tam üyelik hakları teyit edilmiştir. Kopenhag kriterleri daha sonra, 1997 Lüksemburg Zirvesi'yle Türkiye için de geçerli hâle gelmiştir.

Kopenhag zirve kararlarında genişleme başlığı altında Avusturya, Finlandiya, İsveç ve Norveç ile Kıbrıs, Malta ve Türkiye için ayrı bölümler yer almaktadır.

Kopenhag zirve kararlarında Türkiye ile ilgili bölümde sadece

1- işbirliğinin güçlendirilmesi,

2- İlişkilerin geliştirilmesi ve 3-gümrük birliğinin tamamlanması hedeflerinden söz edilmektedir. Tam üyelikle ilgili herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır.

Kopenhag Kriterleri;

- **Siyasal kriterler:** Demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, azınlıklara saygı ve azınlıkların korunmasını garanti altına alan kurumların istikrarının sağlanması,
- **Ekonomik kriterler:** İşleyen bir piyasa ekonomisi ile birlikte Avrupa Birliği içindeki rekabet baskısı ve piyasa güçleriyle başa çıkma kapasitesine sahip olmak,
- **Mevzuat Uyumu Kriteri:** Siyasal, ekonomik ve parasal birliğin hedeflerine uymak da dahil olmak üzere üyelik yükümlülüklerini üstlenme kabiliyetine sahip olmak, şeklinde tanımlanmıştır.

2000'li yılların ortalarından itibaren Avrupa Birliği Komisyonu hazmetme kriterini de Kopenhag Zirve kararlarına dayandırarak ileri sürmeye başlamıştır. Kopenhag Zirve kararlarında Kopenhag Kriterleri olarak belirtilen paragrafın hemen altında yer alan paragrafta hazmetme kriterine esas teşkil ettiği iddia edilen bölüm yer almaktadır. Söz konusu paragrafta, "Avrupa bütünleşmesinin ivmesinin korunmasında, Avrupa Birliği'nin yeni üyeleri hazmetme (absorbe etme) kapasite si hem Avrupa Birliği'nin hem de aday devletin genel çıkarı için önemli bir unsurdur" ifadesi kullanılmıştır. Bu paragraftan hareketle Türkiye'nin önüne "hazmetme kriteri" 2000'li yıllarda çıkartılmaya başlanmıştır.

1997 LÜKSEMBURG ZİRVE KARARLARI ÇERÇEVESİNDE GENİŞLEME POLİTİKASININ YENİ ARAÇLARI VE ÜYELİK KRİTERLERİ

1997-Lüksemburg Zirvesi Avrupa Birliği'nin doğruya doğru genişlemesinin esaslarını, araçlarını belirlemiştir. Kopenhag aksine 2000 yılları Türkiye için yapılandırılmış bir genişlemeyi öngörmektedir.

Lüksemburg zirve kararları "Güçlendirilmiş Katılım Öncesi Strateji" başlığı altında Orta ve Doğu Avrupa devletleri için genişleme politikası altında yeni birtakım araçlar belirlemiştir. Lüksemburg Zirvesinde "Güçlendirilmiş Katılım Öncesi Strateji" başlığı altında saptanan araçlardan ilki "Katılım Ortaklığı"dır. Avrupa Birliği aday ülkeyle bir katılım ortaklığı kuracak, bu ortaklığın bir mali yardım çerçevesi oluşturulacak, bir de aday ülkenin yerine getirmesi gereken "ilkeler, öncelikler ve orta vadeli hedefler belgesi" hazırlanacaktır. Genel kullanımda katılım ortaklığının mali konuları düzenleyen belgesine "Çerçeve Tüzük", aday ülkenin yerine getirmesi gereken siyasi, ekonomik ve mevzuat uyumu koşullarını saptayan "ilkeler, öncelikler ve orta vadeli hedefler belgesi"ne ise "Katılım Ortaklığı Belgesi" denilmektedir.

Avrupa Birliği Helsinki Zirvesi sonrası Türkiye için bir "Çerçeve Tüzük" kabul etmiş ve yine ilki Helsinki Zirvesi sonrasında olmak üzere Türkiye için bugüne kadar dört "Katılım Ortaklığı Belgesi" hazırlamıştır. Komisyon, Lüksemburg kararlarına göre aday ülkeler için Kopenhag kriterleri çerçevesinde düzenli raporlar hazırlayacaktır. 1998 yılından itibaren Türkiye dahil tüm aday ülkeler için hazırlanan bu raporlara önceleri düzenli rapor denilmiş, 2005 yılından itibaren ise bu raporlar **ilerleme raporu olarak** adlandırılmaya başlanmıştır.

Komisyon her yıl Kasım ayı itibarıyla açıkladığı raporla aday devletin Kopenhag Kriterleri ışığında ve katılım ortaklığı belgesi hedefleri yönünde kaydettiği ilerlemeyi değerlendirecektir. Lüksemburg kararlarına göre aday ülke Kopenhag siyasi kriterlerine uyumlu hâle geldiği saptanmadan katılım müzakerelerine başlayamaz.

Zirve kararları Avrupa Konferansı başlığı altında katılma sürecine ilişkin koşullar da ortaya koymuştur. Bunlar

- Barış, güvenlik, iyi komşuluk için ortak taahhütte bulunmalı
- Avrupa Birliği'ni kuran ilkelere, sınırların bütünlüğü ve dokunulmazlığına, uluslararası hukukun temel ilkelerine saygı göstermeli
- Lahey Uluslararası Adalet Divanının yargı yolunu kullanarak, toprak uyuşmazlıklarının barışçıl yollardan çözümüne bağlı kalmalıdır.

Lüksemburg Zirvesi Avrupa Konferansı'na Kıbrıs, Türkiye, Orta ve Doğu Avrupa devletlerini davet etmiştir

Komisyon görüşünden sonra, Avrupa Birliği Zirvesi'nin de Kıbrıs sorunu ve Yunanistan'la yaşanan ikili meselelerin çözümünü üyelik kriteri olarak değerlendirdiği, Lüksemburg Zirve kararları ışığında belirtilebilir.

Bugün Yunanistan ve Kıbrıs'ın Avrupa Birliği üyesi olması bu bağlamda söz konusu sorun Türkiye için kaçınılmaz hâle gelmiştir.

Lüksemburg zirve kararları "Türkiye için Avrupa Stratejisi" başlığı altında, Türkiye konusunu ayrıca ele almıştır. Bu strateji çerçevesinde "katılma müzakerelerinin başlatılmasına olanak sağlayacak siyasi ve ekonomik koşulların yerine getirilmediği" belirtilmiş ve Türkiye'nin müzakerelere başlayacak siyasi ve ekonomik koşullara hazırlanması için bir "katılmaya hazırlık stratejisi" ortaya konmuştur. Lüksemburg zirve kararlarıyla Türkiye bir bakıma adaylık öncesi bir konumda kalmış ve katılım sürecine hazırlık aşamasında değerlendirilmiştir.

KATILIM ORTAKLI BELGELERİ VE TÜRKİYE İÇİN ÜYELİK KRİTERLERİ

Türkiye için. Helsinki Zirvesi sonrası "Katılım Öncesi Strateji"nin 2 temel belgesi

1-26 Şubat 2001 tarihli "Katılım Öncesi Strateji Çerçevesinde Türkiye'ye yapılacak Yardımlar ve Özellikle Katılım Ortaklığının Oluşturulması Hakkında Konsey Tüzüğü",

2-8 Mart 2001 tarihli "Türkiye Cumhuriyeti ile Oluşturulan Katılım Ortaklığının İlkeleri, Öncelikleri, Orta Vadeli Hedefleri ve Koşulları Hakkında Konsey Kararı" dır.

İlk belgeye Çerçeve Tüzük, ikincisine ise Katılım Ortaklığı Belgesi denilmektedir. Katılım Ortaklığı Belgeleri Türkiye için daha sonra 2003, 2005 ve 2008'de yenilenmiştir

Kısa ve Orta Vadeli hedefler

1-Güçlendirilmiş Siyasal Diyalog 2-Siyasal Kriterler 3-Ekonomik Kriterler 4-İç Pazar, 5-Vergilendirme, 6-Tarım

Katılım Ortaklığı Belgesinin kısa ve orta vadeli hedeflerinin siyasal kriterler başlığı altında Türk hukuk sisteminde yapılması istenenler

1-Devlet güvenlik mahkemelerinin kaldırılması", 2-Ana dilde yayın" ve "ana dilin öğretilmesi ile ana dilde eğitim" konuları, 3-İfade özgürlüğünü sınırlayan yasa maddelerinin kaldırılması 4-Sendikal hakların yaygınlaştırılması", 5-Yargı reformu", 6-İşkence ve kötü muamelenin önlenmesi", 7-Sivil-asker ilişkilerinin demokratik esaslar uyarınca yeniden düzenlenmesi"

Lüksemburg Zirve kararları ve Helsinki Zirve kararları, aday ülke ile katılım müzakerelerine başlanabilmesi için öncelikle siyasal kriterlere tam uyum sağlanmış olması koşulunu getirmiştir.

6. KONU

Avrupa Ekonomik Topluluğunu oluşturan Roma Anlaşması'nın 3/C maddesi, ortak bir pazar kurulmasını kolaylaştırmak amacıyla "üye ülkeler arasında malların, işçilerin,(kişilerin) hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımının önündeki engellerin kaldırılmasını" hükme bağlamıştır. Bu temel hüküm sebebiyle AB'ye sonradan katılacak olan ülkelerle müzakere başlıklarının ilk dördü, bu dört temel özgürlüğe ilişkindir.

-Türk vatandaşlarına getirilen serbest dolaşım kısıtlamaları (vize uygulamaları) ve bu konudaki önemli ABAD (Avrupa Birliği Adalet Divanı) kararları

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE KİŞİLERİN SERBEST DOLAŞIMI

Roma Anlaşması, (Md.48-51) Toplulukta işçilerin ve ailelerinin serbest dolaşımını temel bir hak olarak ortaya koymuştur. Bu; istihdam, ücret ve istihdam şartlarında üye ülkeler işçileri arasında milliyete dayalı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması ilkesine dayanmaktadır. Kuruluş yıllarında sadece işçilerin serbest dolaşımına önem verilirken 1990'lı yıllarda serbest dolaşım genişletilmiştir.

Serbest dolaşım. AB hukukuna göre dört temel haktan oluşmaktadır.

- 1-Açık işlere başvuru hakkı, (Roma Anlaşması'nın 48'nci maddesi)
- 2- İş bulabilmek için Topluluk içinde seyahat hakkı, (Roma Anlaşması'nın 48'nci maddesi)
- 3-İşin yapıldığı ülkede oturma (ikamet) hakkı (Roma Anlaşması'nın 48'nci maddesi)
- 4-İşin sona ermesinden sonra veya emek (Konseyin 29 Mayıs 1976 tarihli Kararıyla)

AB ülkelerinde ikamet ve çalışma hakkı; malların, sermayenin, hizmetlerin ve kişilerin serbest dolaşımının mevcut olduğu Avrupa Tek Pazarı'nın temel unsurudur.

İşçilerin serbest dolaşımı 1968 yılına kadar tamamlanmamış olmasına rağmen, bu durum AET'nin başlangıcından bu yana Topluluk müktesebatının bir parçası olmuştur.

**İkamet hakkı, çalışma süresi ile sınırlı değildir. İşçilerin bir üye ülkede istihdam edildikten sonra o ülkede kalma hakkı 70'li yıllardan sonra düzenlenmiştir.

Avrupa bütünleşmesinin ilk döneminde serbest dolaşım hakkı, ekonomik olarak aktif kişilerle yani işçiler---meslek sahipleri hizmet arz edenlerle sınırlı tutulmuştur.

Serbest dolaşım ile ilgili mevzuat, mesleki niteliklerin tanınması, vatandaş hakları, işçilerin serbest dolaşımı ve sosyal güvenlik politikalarının koordinasyonuna ilişkin hükümler içermektedir.

**AB'de işçilerin serbest dolaşım hakkına ilişkin hükümleri, 15 Ekim 1968 tarihli ve 1612/68 sayılı Konsey Tüzüğü ayrıntılı olarak belirlemiştir.

**ABAD, 1989 yılında verdiği Gnoener Davası ile her türlü dil şartının ayrımcı olmaması ve orantılı olması gerektiğine hükmetmiştir.

Divan: Topluluk içinde dolaşımına imkân sağlayan bütün avantajlardan, göçmen işçilerin ve ailelerinin yararlanma hakkı olduğuna 1997 yılında karar vermiştir

**Serbest dolaşım, Topluluk içinde işçilerin istihdam, ücret ve çalışma şartları açısından uyrukluğa dayalı ayırım yapılmaksızın bütün üye ülkelerde çalışabilmelerine imkân sağlamaktadır.

Tüzük'ün 7'nci maddesinde, kalabalık aileler için kamu ulaştırma ücreti indirimini, çocuk yetiştirme yardımını, cenaze yardımını ve evli olmayan çiftlerin ikamet iznini kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Ayrıca, sendika üyeliğinde de eşit muamele, sendikal eşitlik ve işçilere tanınan barınmada yer almaktadır

--Serbest dolaşım hakkı, açık işlere başvurma, bu amaçla Topluluk içinde serbestçe yer değiştirme, üye ülkelerin mevzuatlarına uygun olarak işin yapılabilmesi için ülkede kalma ile işin bitiminden sonra ülkede ikamet etmeye devam etme haklarını kapsamaktadır. Kamu kesiminde açık bulunan işlere ise uygulanmamaktadır.

--Serbest dolaşım hakkı, yer değiştirme gerekçeleri ne olursa olsun, bütün Avrupa Birliği vatandaşlarını kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Avrupa Ekonomik Alanı Anlaşması ile 1992 yılından sonra serbest dolaşım hakkı, Norveç, İzlanda ve Lihtenştayn vatandaşlarına da verilmiştir.

--Avrupa Tek Pazarı'nın 1992 yılı sonunda tamamlanmasıyla kişilerin serbest dolaşımı tüm üye ülkelerde işlerlik kazanmıştır.

--Avrupada ki özgürlükler Avrupa Vatandaşlığı adı altında sınırlandırılmıştır.

AB Anlaşması, (Maastricht Antlaşması) her Birlik vatandaşının üye devletlerin topraklarında serbestçe dolaşım ve ikamet hakkını, 18'nci madde de düzenlemiştir.

İşçi, dolaşım özgürlüğü temel ilkesinin kapsamını belirlediğinden, kısıtlayıcı Anlamda yorumlanmamalıdır. Levin Davası'nda, haftada sadece 20 saat çalışan ve ücreti bulunduğu üye devletin asgari ücret olarak belirlediği miktardan düşük olan bir oda hizmetçisinin işçi tanımına girdiğine ve dolayısıyla Anlaşma'nın 48'nci maddesinden yararlanması gerektiğine hükmedilmiştir.

Avrupa Birliği'nde serbest dolaşım kamu düzeni veya kamu sağlığı sebepleriyle sınırlanabilir. Ekonomik olarak aktif olmayan kişilerin ikamet hakkı, konuk oldukları üye devlete yük olmamalarını sağlayacak yeterli kaynaklara sahip

Serbest dolaşım hakkı üç temel unsuru içermektedir

1-İstihdam İmkânı: AB vatandaşının herhangi bir başka üye devlette iş arama ve istihdam edilme hakkı vardır.

2-İkamet Hakkı: İşçilerin ev sahibi ülkede ikamet ve ailesinin bu ülkeye getirme hakkı vardır.

3-Eşit Muamele: Vatandaşlığa dayalı ayrımcılık yasaklanmıştır.

İşçinin Farklı Tanımlar (N)

İşçi kavramı, AB'nin kurucu anlaşmalarında tanımlanmamıştır.

*Adalet Divanı bir kararında **Hoekstra Davası**, serbest dolaşıma ilişkin Topluluk kuralının doğru bir şekilde ve bir örnek uygulanmasını garanti etmek için Toplulukta anlaşıldığı biçimde bir tanımın bulunması gerektiğini belirtmiştir.

*Divan işçiyi, bulunduğu üye devlette asgari ücret için belirlenmiş minimum seviyenin altında olsa bile bir başkasının yönetimi altında gerçek bir işi yüklenmiş olan ve bunun için kendisine bir ödeme yapılan kişi olarak tanımlamıştır. (**Levin Davası**) (Yukarıda açıklayıcı

-Hayatını kazanmak için çalışanlar dışındakilerle, şirket sahipleri işçi statüsünde değildirler

AB hukuku kapsamında sadece AB vatandaşlarına Birlik içerisinde serbestçe dolaşım hakkı verilmiştir. AB vatandaşı olmayanlar, AB vatandaşlarının aile bireyi olmaları durumunda serbest dolaşım hakkına sahiptir. Birlik içinde iş gücünün serbest dolaşımını düzenlemek amacıyla zaman içinde

ikincil mevzuat çıkarılmıştır. Diğer bir üye ülke vatandaşı olan işçi istihdam şartları bakımında yerli işçilerden farklı işleme tabi tutulamaz. Yerli işçilerle aynı sosyal, vergi, mesleki eğitim ve yeniden eğitim imkânlarından yararlanır.

İşçinin aile bireylerinin (eş, 21 yaşın altındaki çocuklar, işçilerin bakmakla yükümlü oldukları 21 yaşın üstündeki çocuklar ile bakmakla yükümlü oldukları ebeveynler) milliyetleri ne olursa olsun bir başka üye ülkede yerleşme hakları vardır.

Tüzük, 1968 yılında 12 yıllık geçiş dönemi sona ermeden Topluluk içinde işçilerin serbest dolaşımının büyük ölçüde gerçekleşmesine katkıda bulunmuştur.

AVRUPA VATANDAŞLIĞI VE SERBEST DOLAŞIM

AB vatandaşlığı, 1992 yılında Maastricht Anlaşması ile kabul edilmiş, Amsterdam Anlaşması (1997) ile **vatandaşlığın kapsamı genişletilmiştir.**

AB vatandaşlığı üye ülke vatandaşlarına:

- Serbest dolaşım ve ikamet hakkı,
- Yerel seçimlerde olduğu gibi Avrupa Parlamentosuna seçilme ve oy kullanma hakkı,
- Kendi ülkesinin temsil edilmediği üçüncü ülkelerde bulunan diğer AB üyesi ülkenin temsilciliğinden yararlanma hakkı,
- Avrupa Komisyonuna şikâyet hakkı, Avrupa Parlamentosu ve Ombudsman'a dilekçe hakkını sağlar.

**Her Birlik vatandaşı, uyruğunda bulunmadığı bir devlette yaşıyorsa o devletteki belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkına sahiptir. Bu hüküm, Maastricht Anlaşması'nın onaylanması için halkoylamasına gidilmeden önce Fransa'da bir anayasa değişikliğine yol açan hükümlerden biridir.

TÜRK VATANDAŞLARININ AVRUPA BİRLİĞİNDE SERBEST DOLAŞIMI

Türkiye ile AB arasında kişilerin serbest dolaşımının sağlanması Ankara Anlaşması ile öngörülmüştür.

eski DPT Müsteşarlarından ve OECD nezdindeki eski Daimi Temsilcilerimizden Memduh Aytür, 1970'li

yılların başında şimdiki anlayışımızdan çok farklı bir yorum yapmıştır: "İnsanların dolaşımı denilince, turizm hareketlerini anlamıyoruz; burada değinilmek istenen (a) işçi, (b) serbest meslek erbabı, (c) şirket-sermaye-sınaf hakları gibi mal ve hizmet üreticilerinin dolaşımı, yerleşmesi ve rekabet edebilmesi ve "yabancı" tutulmaması konusudur. Bu konu Türkiye gibi Ortak Pazar'a girmek isteyen ve Avrupalı olmayan geri kalmış ülkelerin göz önünde tutmaları gerekli en kritik konulardan biridir."

Türk iş gücünün Topluluk içinde dolaşımı Ankara Anlaşması'nın 12, Katma Protokol'ün 36-40'nci maddelerinde düzenlenmiştir. Ankara Anlaşması iş gücünün serbest dolaşımının gerçekleştirilmesinin, Roma Anlaşması'nın 48-50'nci maddelerine dayandırılacağını belirtmiştir.

**Türkiye AB ilişkilerinde işçilerin serbest dolaşımı, Meryem Demirel Kararı'nda da belirtildiği gibi malların serbest dolaşımı gibi değerlendirilmemekte, ikincil bir konumda bulunmaktadır

Serbest dolaşım 1 Aralık 1976 - 1 Aralık 1986 tarihleri arasında sağlanacaktır.

*Serbest dolaşım konusunda olumlu bir girişim, 1980'li yılların sonlarında Avrupa Parlamentosu liberal üyesi Portekizli Carlos Pimenta tarafından yapılmıştır. Pimenta'nın Türkiye- Topluluk ilişkileri üzerine hazırladığı Rapor, Ekim 1988'de Parlamento'nun gündemine gelmiştir. Pimenta Raporu'nda, serbest dolaşım ile ilgili görüşmelere derhal başlanması, Türk işçilerinin iç pazara geçiş döneminde Topluluk işçileri ile aynı haklara sahip olması teklif edilmiştir. 18 Ekim 1988 tarihinde Topluluk Dış İlişkiler

Komisyonda görüülen Rapor, Avrupa Parlamentosu'nun Mart 1989'daki Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir

Almanya Başbakanı Helmut Kohl ise Hükümet Programı'nda, (1983) Almanya'da yaşayan Türklerin sayısını yarı yarıya indirmeyi hedeflemiştir. Bu kapsamda Türk işçilerinin serbest dolaşımına kısıtlamalar getirilmeye başlanmıştır. Bunun üzerine açılan davaların ABAD'a gitmesi üzerine AB üyesi ülkelerde yaşayan Türkler lehine ABAD'ın 1987 yılından bu yana Türkler lehine verdiği 51 karar, Almanya ve diğer AB ülkelerinde uygulanmamıştır. Bu kararların 41'i ikamet, çalışma ve eşit muamele, 6'sı yerleşme hakkı ve 4'ü de sosyal güvenlik ile ilgilidir.

**Türk işçilerinin serbest dolaşımı konusunda alınan temel hukuki düzenleme 20 Aralık 1976 tarihli ve 2/76 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'dır.

2/76 sayılı Karar'ın temel ilkeleri şunlardır:

- Birinci kademe 4 yıl olarak belirlenmiş ve 1 Aralık 1980 tarihinde sona ermiştir.
- Topluluk içinde 3 yıldır çalışan işçiler, üye devletler işçilerinin öncelikli hakları saklı kalmak şartıyla, aynı meslek faaliyet kolu ile bölgede kayıtlı ve normal şartlarla yapılan işlere girebileceklerdir.
- Topluluk içinde 5 yıldır çalışan işçiler, o ülkedeki tam ücretli işlere serbestçe başvurabileceklerdir.
- İşçilerin aile ve çocukları, buldukları Topluluk ülkesindeki bölgesel eğitim imkânlarından yararlanabileceklerdir.

Türk işçilerine, AB'de çalışan diğer yabancı işçiler karşısında Topluluk işçilerinden sonra ikinci öncelikli işe girme hakkını tanımıştır. 1976'dan sonra Topluluk ile olan ilişkilerin dondurulması, ikinci öncelik hakkının fiilen uygulanmasını önlemiştir

1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'na göre:

- İkinci aşama 3 yıl olarak ve 30 Kasım 1983'de sona erecektir.
- Topluluk içinde 3 yıldır çalışan işçiler için 2/76 sayılı Karar'da sağlanan haklar geçerliliğini koruyacak, 5 yıllık çalışma süresi 4 yıla indirilecektir.
- Toplulukta çalışan Türk işçilerinin aile bireylerinden en az 3 yıl Topluluk ülkelerinde oturmuş olanlar, ikinci öncelikle her türlü işe başvurabilecek, 5 yıl oturanlar her çeşit ücretli işe girebileceklerdir.
- Ücret düzeyi ve sosyal haklar bakımından Türk işçileri aleyhine bir farklılık yapılmayacaktır.
- Türk işçi çocukları, buldukları üye ülke çocukları ile eğitim, çıraklık ve mesleki eğitim imkânlarından aynı şekilde yararlanacaklardır.
- Ortaklık Konseyi, 1.6.1983-1.2.1983 arasında ikinci kademe uygulamasını gözden geçirecek ve üçüncü kademe için alınacak önlemleri hazırlayacaktır.

Türk işçilerinin aileleri ile birleştirilmesiyle ilgili düzenleme üye ülkelerin mevzuatlarına göre yapılacak, bu konudaki genel yaş sınırı 18 olacaktır. Türkiye, kendini üçüncü ülke durumuna getiren bu teklif reddetmiştir.

Serbest dolaşımın otomatik olarak yürürlüğe girmesine Almanya karşı çıkmıştır.

**Divan'ın verdiği yorum kararı, yorumu isteyen ülke mahkemesini bağlamaktadır. Bu kesin hukuk kuralına rağmen ABAD'ın Türk işçilerinin serbest dolaşımı hakkında vermiş olduğu kararlara rağmen, AB üyesi ülkeler ve özellikle Almanya bu kararları uygulamamakta direnmektedir.

2011 Yılı İlerleme Raporu'nun değerlendirmesi şöyledir:

"Başlık 2 İşçilerin serbest dolaşımı alanında çok az ilerleme kaydedilmiştir. Bu alandaki AB müktesebatını uygulamaya yönelik hazırlıklar erken aşamadır." İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunma Serbestisi, 11 Aralık 2006 tarihinde Konsey (Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi) tarafından kabul edilen ve 14-15 Aralık 2006 tarihlerinde AB Zirvesi'nde onaylanan Türkiye'ye ilişkin dondurma kararları kapsamındaki 8 başlıktan biridir.

KATILIM ANLAŞMALARINDA ADAY ÜLKELERE KİŞİLERİN SERBEST DOLAŞIMINDA TANINAN İSTİSNALAR VE GEÇİŞ DÖNEMLERİ

AB'ye 1994 yılından sonra üyelik başvurusunda bulunan 8 MDA ülkesi ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Malta ile 14 Nisan 2003 tarihinde Atina'da Katılım Anlaşmaları imzalanmıştır. O dönemde AB'ye aday 13 ülkeden üçü dışında (Türkiye, Bulgaristan ve Romanya) 10'u, 1 Mayıs 2004 tarihinde AB üyesi olmuşlardır.

*Kişilerin serbest dolaşımı konusunda AB15 (İngiltere, İrlanda ve İsveç hariç), Malta ve Güney Kıbrıs dışında yeni katılan 10 ülkeye kısıtlama getirmiştir.

*Üye ülkeler 2 yıl katılımcılara uyum sağlanması gözden geçirilecek, geçiş dönemi ise 5 yılda sona erecektir. GKRY için geçiş dönemi öngörülmemiştir. Malta için AB ülkelerinden gelecek işçi girişlerine karşı yedi yıllık bir deregasyon tanınmıştır.

*Finlandiya, Portekiz, İspanya, Yunanistan ve Hollanda uygulanan kısıtlamaları 1 Ocak 2007 tarihinde kaldırmıştır.

AVRUPA BİRLİĞİ ADALET DİVANI'NIN TÜRK İŞÇİLERİNİN SERBEST DOLAŞIMI İLE İLGİLİ OLARAK ALDI ÖNEMLİ KARARLAR İLE DİĞER MAHKEME KARARLARI

ABAD kararlarının AB hukukunun supranasyonal ayrıcalığına sahip olması, 1963 tarihli Van Gend (C- 26/62) Kararı sonucunda mümkün olmuştur. Karar, Avrupa Toplulukları Kurucu Anlaşması'nın doğrudan uygulanabilirliğini ve AB hukukunun ulusal hukuka üstünlüğünü uygulamaya koyan ilk karardır.

Avrupa Birliği Adalet Divanının, 30 Eylül 1987 tarihli Meryem Demirel Kararı'ndan (12/86 sayılı) sonra 2/76, 1/80 ve 3/80 sayılı OKK işiğında günümüze kadar aldığı kararların 41'i ikamet, çalışma ve eşit muameleye, 6'i yerleşme hakkına, 4'ü ise sosyal güvenliğe ilişkindir.

Meryem Demirel Kararı

AB Adalet Divanının Türk işçilerinin serbest dolaşımı ile ilgili olarak aldığı ilk karar, Meryem Demirel Kararı'dır. Meryem Demirel isimli Türk vatandaşının, konuyu yasal yollardan Adalet Divanına götürmesiyle mümkün olabilmıştır. Meryem Demirel Almanyadaki eşinin yanına ziyarete gitmiş ve hamileliğini bahane ederek kalmak istemiş ancak mahkeme hamilelik sonuçlanıncaya kadar kalmasını ve sonunda sınır dışı edilmesine karar verse de Meryem DEMİREL iptal için Alman mahkemesine başvurmuş Gerekçe olarak da 1 Aralık 1986'dan itibaren Türkiye ile Topluluk arasında hukuken serbest dolaşımın başladığını öne sürmüştür. Davaya bakan İdare Mahkemesi, Roma Anlaşması'nın 177'nci maddesi çerçevesinde Divan'dan istişari olarak görüş talep etmiştir.

Adalet Divanı, 30 Eylül 1987 tarih ve C-12/86 Sayılı Kararı ile Ankara Anlaşması'nın 12, Katma Protokol'ün 36'nci maddesi hükümlerinin, "hedef" nitelik taşıdığını ve Topluluk üyesi ülkelerin iç hukuk düzenlemelerine üstünlüklerinin söz konusu olmadığına karar vermiştir.

**AB'de önkarar süreci kapsamında bir davanın Divan'a yollanabilmesi için, önce ilgili ülkenin mahkemesinde dava açılması gerekir.

***İngiltere, Almanya ve Hollanda, Ankara Anlaşması'nın bir karma anlaşma olduğunu vurgulayarak, Ankara Anlaşması'nın Topluluk hukuku kapsamında yer almadığını dolayısıyla Divan'ın bu davayı usulden reddetmesi gerektiği yönünde görüş belirtmekte idiler. Bu yaklaşım, davanın Hukuk Sözcüsü Fransız Marco Darmon'un isabetli görüşü doğrultusunda Divan tarafından kabul edilmemiştir.

Salih Sevince Kararı

Hollandada bir Türkle evlenip 9 ay sonra ayrılan Salih Sevince Hollandada kalmak istemiş ancak Yabancılar Dairesi bunu reddetmiştir.1980 de Sevince, Hollanda makamlarına yeniden başvurmuştur.

Mahkeme, Roma Antlaşması'nın 177'nci maddesine göre Divandan görüş istemiştir. Meryem Demirel davasında sadece Ortaklık (Ankara) Anlaşması'nı 177'nci madde kapsamında yorumlayan Divan, bu defa Anlaşma'ya bağlı olarak Ortaklık Konseyi Kararları'nı da yorumlamayı kendi yetki alanına dahil etmiştir

Sevince Kararı açıklanıncaya kadar, Türkçe literatürde OKK'nin Topluluk hukukunun bir parçası olduğu ve supranasyonal nitelik taşıdığına değinilmemiştir. Oysa AT'ın üçüncü ülkelerle yaptığı anlaşma hükümlerinin (1974 tarihli Haegeman, 1976 tarihli Bresciani, 1982 tarihli Kupferberg/Polydor ve 1987 tarihli Meryem Demirel kararları) ve yetkili organ kararlarının doğrudan etkisini belirlemiş idi. ABAD Sevince Kararı ile Türkiye'ye yönelik ve Ortaklık Anlaşmaları'nı konu alan üçüncü önemli içtihadını açıklamıştır. Daha önceki kararlar, Meryem Demirel ve 27 Eylül 1988 tarih, 30/88 sayılı Yunanistan'ın Türkiye'ye yapılacak Topluluk yardımlarını bloke etmek üzere Komisyon'a karşı açtığı davaya ilişkindir.

Kazım Kuş Kararı

Türk işçilerinin AB üyesi ülkelerde ikamet ve çalışmaları ile ilgili üçüncü karar Kazım Kuş davasında verilmiştir. 16 Aralık 1992 tarihli, C-237/91 sayılı Karar'da, 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'na dayanarak AT üyesi bir ülkede yasal olarak bir yıl çalışan bir Türk işçisinin aynı işveren yanında çalışma şartıyla, çalışma izniyle birlikte oturma (ikamet) iznini de uzattırma hakkına sahip olduğu doğrulanmıştır.

Semra Sürül Kararı

Türk işçilerinin sosyal güvenlik hakları ile ilgili olarak Adalet Divanı Semra Sürül hakkında 4 Mayıs 1999 tarih ve C-262/96 sayılı Karar'ın da AB ülkelerinde yaşayan Türklere uygulanan ayrımcılığa son verilmesini kararlaştırmıştır.

Sürül Kararı sonucunda AB'de ilk defa "muamele eşitliği ilkesi" gündeme gelmiştir.

Bu bakımdan Karar, Türk işçileri açısından bir ilktir. Karar ile AB üyesi vatandaşlara sağlanan hakların Türk vatandaşları için de geçerli olduğunu kabul edilmiştir.

Bu haklar şunlardır:

- Hastalık ve annelik sürelerine dönük yardımlar,
- Sakatlık ve iş göremezliği kaldırmak için yapılan yardımlar,
- Yaşlılık devresinde yapılacak yardımlar,
- Dul ve yetimlere verilen sosyal yardımlar,
- İş kazaları ve meslek hastalıkları için yapılan yardımlar,
- Ölüm durumunda verilen yardımlar,
- İşsizlik durumunda yapılan yardımlar ve tanınan haklar,
- Değişik şartlarda sağlanan aile yardımları.

Abdülnasır Savaş

ABAD, Katma Protokol (KP)'ün 41'nci maddesiyle ilgili olarak 11 Mayıs 2000 tarih ve C-37/98 sayılı Savaş Kararı'nda, Katma Protokol'ün doğrudan uygulanamayacağını savunanlarının savlarını geçersiz kılmıştır."standstill=Mevcut durumun daha kötüye götürülmemesidir.

**OKK gereğince akit taraflar 2/76 ve (Md.7) 1/80 sayılı (Md.13), mevcut hakların geriye götürülemeyeceğini karara bağlamışlardır. ABAD, 15 Temmuz 1964 tarihli ve 6/64 sayılı Costa- Enel, 23 Mart 1983 tarihli ve 77/82 sayılı Peskeloglou Kararları'nda ABAD bu kural üzerinde durmuştu. Divan, Costa Kararı'nda ilk defa "mevcut haklara geriye doğru kısıtlama getirme" yasağı getirmiş, 1983 yılında da Peskeloglou Davası ile bunu ikinci defa onaylamıştır.

Veli Tüm / Mehmet Darı Kararı

İçişleri Bakanlığı yetkilileri, iki Türk vatandaşına işyeri açma izni vermeme kararını gerekçelendirirken, ülkede geçerli olan ulusal göçmenlik yasasını ve yönetmenliklerini kendilerine hukuki temel olarak almışlardır. Lordlar Kamarası, ABAD'dan öngörüş kararı almak üzere başvurmuştur.

Karar, Türk vatandaşlarının vize izni başvurmak zorunda olmadan, kendisine iş kurmak için herhangi bir AB üyesi ülkeye genel bir giriş hakkı doğurmamaktadır. Bu hak, 1973 yılında kendilerine Birleşik Krallık'da iş kurmak isteyen Türklerin bu ülkeye girerken vizeye ihtiyaç duymamaları için verilmiştir ve 1 Ocak 1973 tarihinde AB üyesi olan Fransa, Almanya, İtalya, Hollanda, Belçika, Lüksemburg, İrlanda, Büyük Britanya ve Danimarka için geçerlidir

**1963'de imzalanan Ankara Antlaşması'nın 2'nci maddesinin 1'nci fıkrasına göre Anlaşma'nın amacı, yerleşme hakkına getirilen kısıtlamaların ileriye dönük bir şekilde kaldırılmasıdır. Bu maddeye göre akit taraflar, 1958 AET'nin Kurucu Anlaşması'nın Topluluk vatandaşlarına uygulanabilir yerleşme hakkına ilişkin şartlarını kendilerine rehber almayı taahhüt etmektedirler.

Mehmet Soysal / İbrahim Savatlı / Cengiz Salkım Kararı

ABAD 19 Şubat 2009 tarihinde, "Türk vatandaşlarına yönelik vize uygulaması davası" olarak bilinen Soysal, Salkım ve Savatlı davasına ilişkin kararını açıklamıştır. Karar, önceki kararlardan (Abatay/Şahin ve Tüm/Darı) sonra vize uygulamaları konusunda yeni bir adımdır. Soysal Davası'nın Türk tarafı, bir Alman Firmasına ait nakliye şirketinin kamyonlarını, Türkiye ile Almanya arasındaki mal taşımada kullanan ve Türkiye'de ikamet eden üç Türk TIR sürücüsüdür. Üç sürücü Almanya-Türkiye hattında nakliye yaparken sürekli vize almak zorunda idiler. Bunun üzerine sürücüler Berlin İdare Mahkemesinde dava açmışlardır.

ABAD bu kararla, Türkiye ile AB arasında imzalanan Katma Protokol'ün 41/1 maddesinin, hizmet sunmak amacıyla AB ülkelerine giden Türk vatandaşlarına yeni kısıtlamalar getirilmesini yasakladığını belirterek Schengen Anlaşması ile kurulan Schengen vizesinin ek mali külfetlere yol açtığını belirlemiş, bu anlamda yeni bir kısıtlama olduğuna karar vermiştir.

Münih İdare Mahkemesinin 10 Şubat 2011 Tarihli Kararı

Karar şöyledir: "Bir Türk vatandaşı hizmet alma amacıyla özellikle de turistik seyahat amacıyla oturma iznine gerek duymadan ve özellikle de vize almadan Almanya'ya giriş yapabilir ve üç ay kalabilir."

Mahkeme ayrıca Avrupa Ekonomik Topluluğunun 25 Şubat 1964 tarihinde çıkardığı EWG 64/221/EWG numaralı tüzüğe de atıfta bulunmuştur. Baş yargıç Klein, Katma Protokol'e göre hizmet serbestisinin hem aktif hem de pasif hizmeti içerdiğini belirtmiştir.

Cahit Yılmaz Hakkında 14 Mart 2012 Tarihli Hollanda Danıştay Kararı

Cahit Yılmaz adlı Türk vatandaşı, 3 Kasım 2009 tarihinde Hollanda'nın Schiphol Havalimanı'na vizesiz giriş yapmasının engellenmesi üzerine Avrupa Birliği'ne hizmet sunumu amacıyla gelen Türk vatandaşlarından vize istenemeyeceği gerekçesiyle konuyu Hollanda Mahkemesine taşımıştır.

**Hollanda, bu karar kapsamında Türk hizmet vericiler, Türkiye'deki işletme sahipleri ve bu işletmelerde çalışanlar için vize muafiyetini yürürlüğe koyan ilk AB üyesi olmuştur.

**ABAD, İngiltere'ye çocuk bakımı için giden Ezgi Payır, Burhan Akyüz ve Birol Öztürk'ün oturma izni talebini reddeden İngiltere'yi haksız bularak (24 Ocak 2008 tarih ve C-294/06 sayılı Karar) bir Türk vatandaşı bir AB ülkesinde tam gün çalışmıyor olsa bile, eğer bir yıl boyunca aynı işyerinde çalışmış ise Ortaklık Konseyi Kararı'nın 6'ncı maddesine göre oturma hakkına sahip olduğuna ilişkin karar vermişti.

Schengen Vizesi

Avrupa Birliği'nde vize konusunda toplu bir düzenleme yapmaya yönelik Schengen Anlaşması, (Schengen I) 14 Haziran 1985 tarihinde Lüksemburg'un Schengen kasabasında Fransa, Batı Almanya ve Benelüks ülkeleri arasında imzalanmıştır. Amacı, taraf ülkeler arasında tüm kara, deniz ve hava alanlarındaki sınır denetimlerini kaldırmak, sığınma ve vize politikalarına ortak bir yaklaşım yoluyla üye devletlerin dış sınırlarındaki vize denetimlerinin koordinasyonunu sağlamaktır. 19 Haziran 1990'da imzalanan Schengen Anlaşmasını Uygulama Konvansiyonu ile anlaşma uygulamaya konulmuştur. İkinci anlaşma (Schengen II) 26 Mart 1995'de yürürlüğe girmiş ve Portekiz ile İspanya da Anlaşma'ya katılmışlardır.

**Norveç ve İzlanda, AB'ye üye olmamakla birlikte Anlaşma'ya taraftır. İsviçre, 5 Haziran 2005 tarihinde yapılan halkoylaması sonunda Schengen Anlaşması'nı %54,6'lık oranla kabul etmiş ve 31

Aralık 2008'de Alan'a girmiştir. Lihtenştayn ise 19 Aralık 2011 tarihinde Anlaşma'yı kabul etmiştir.

İsveç, Şotlandiya, Danimarka, İzlanda ve Norveç arasında Nordik Pasaport Birliği vardır. İlk üç ülke AB üyesi olunca, bu ülkeler ile 19 Aralık 1996 tarihinde ise Norveç ve İzlanda anlaşma imzalanmıştır. 28 Nisan 1999 tarihinde AB Konseyi İzlanda ve Norveç ile imzalanan anlaşmaları monaylamıştır.

Shengene göre pasaportsuz seyahat 26 ülkeye tanınmıştır.

2011 yılında İtalya tarafından sağlanan geçici oturma izinleriyle Fransa'ya giden Tunuslu göçmenler sebebiyle iki üye ülke arasında yaşanan gerilim; Danimarka'nın tek taraflı sınır kontrollerine başvurması, Bulgaristan ve Romanya'nın Schengen Alanı'na katılımının engellenmesi Schengen kurallarının masaya yatırılmasına yol açmıştır.

23-24 Haziran 2011 tarihli AB Konseyi'nde, "Schengen işbirliğinin işleyişini tehlikeye atan istisnai durumlara kişilerin serbest dolaşımı ilkesine halel getirmeden müdahale etmek üzere yeni bir mekanizmanın hayata geçirilmesi" konusunda çağrıda bulunulmuştur.

**Vize talebinde bulunan Türk vatandaşı eğer bir tek Schengen ülkesine gitmeyi amaçlıyorsa gitmek istediği mülkenin konsoloslukuna başvuracaktır. Vize talebinde bulunan kişi, eğer birden çok Schengen ülkesine seyahat etmeyi planlıyorsa vize için gideceği ilk ülkenin konsoloslukuna başvurarak diğer Schengen ülkeleri için de geçerli olan tek vize alacaktır. Vize talebinde bulunan kişi gideceği diğer ülkeleri belirleyememiş ise o zaman vize verecek makam, ilk gitmeyi düşündüğü Schengen ülkesi konsoloslukuna olacaktır.

TFEU (Treaty on the Functioning of the European Union)

*****Türkiye'ye ilk vize uygulayan Topluluk ülkesi Yunanistan'dır. Bu ülke AB'ye üye olmadan önce 24 Nisan 1965 tarihinde Türk vatandaşlarına vize uygulamaya başlamıştır.

ABAD, Eylül 1987 - Şubat 2011 tarihleri arasında Türk vatandaşları ve şirketlerinin taraf olduğu 51 davada AB ülkelerinin yorumlarının geçersizliğini kabul etmiştir. Bu davaların önemli bir kısmı Vizesiz Avrupa konusyla doğrudan ilgilidir.

AB Türkiye'ye karşı BOBON kriterleri (BO: Bizden Olanlar, BON: Bizden Olmayanlar) uygulamaktan vazgeçmeli, imza attığı uluslararası hukuk belgelerine (Ankara Anlaşması ve Katma Protokol) sadık kalmalı, ABAD kararlarının üye ülkeler tarafından uygulanmasını sağlamalıdır. Türk vatandaşları vize alma sürecinin her aşamasında çok farklı sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bunlar arasında vize talebinin ret ile sonuçlanması, ret gerekçesi verilmemesi veya verilen gerekçenin tatmin edici bulunmaması, talep edilen belgelerin niceliği ve niteliği, vize ücretleri, konsolosluk personelinin muamelesi, yetersiz fiziki şartlar sayılabilir.

Vize verilmemesi sebebiyle iş toplantısını kaçıran iş adamları, AB üyesi ülkelerde yaşayan yakınlarını ziyaret edemeyenler, bilimsel toplantılara katılamayan akademisyenler, Erasmus değişim programına seçilmesine rağmen dönem başında derslerine başlayamayan öğrenciler vize mağdurları arasındadır.

Türkler için Vizesiz Avrupa düşüncesi ABAD'ın 11 Mayıs 2000 tarihli Abdülnasır Savaş Kararı ile gündeme gelmiştir. İktisadi Kalkınma Vakfı tarafından 26 Nisan 2012 tarihinde İstanbul'da düzenlenen seminerde AB Uluslararası Göç, Mülteciler ve Ceza Hukuku Daimi Komitesi Başkanı Prof. Dr. Kees

Groenendijk Türk vatandaşlarına uygulanan vizenin AB hukukuna aykırı olduğunu açıklamıştır. Dünyada 50 ülke Türkiye'ye vize uygulamazken, AB üyesi ülkeler dahil 139 ülke Türk vatandaşlarından vize istemektedir.

Avrupa özel sektörünün temsilcisi olarak kabul edilen şemsiye örgüt Avrupa İş Dünyası Konfederasyonuna bağlı 9 üye kuruluş, 26 Temmuz 2012 tarihinde "Vize Engeline Hayır, Ekonomik Büyümeye İhtiyaç Var" başlığı ile yayınladığı bildiriye, Rusya, Moldova, Türkiye ve Ukrayna ile vize süreçlerinin karşılıklı liberalleştirilmesine yönelik müzakerelerin sonuçlandırılması, diğer Doğu Avrupa ülkeleriyle de müzakerelerin başlatılması ve tüm bu ülkelere yönelik iş vizelerinin 2018'e kadar

kaldırılmasını talep etmiştir.

Almanya, Fransa, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Finlandiya, İtalya, İspanya, Polonya ve Türkiye'den iş dünyası temsilcilerinin öncülüğünde hazırlanan çağrı metni ilgili AB kurumlarına iletilmiştir.

Türk Avrupa Bilimsel Araştırmalar Vakfı, 20-30 Haziran 2012 tarihleri arasında İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya, Kayseri, Gaziantep, Artvin ve Trabzon'da, 18-60 yaş aralığındaki 1110 kişiyle yapılan araştırmaya göre "Türkiye AB'ye üye olacaktır" diyenlerin oranı %17 olmuştur. 2011'deki aynı araştırmada bu rakam %34,8 idi. Katılımcılara sorulan "Türkiye'nin önümüzdeki 10 yıl içinde AB'ye üye olacağına inanıyor musunuz?" sorusuna %15 evet demiştir. İnanmayanların oranı ise %76'dır.

Z. KONU

ilerleme Raporları: Türkiye'yi Üyeliğe Hazırlamak

Avrupa Birliği (AB) bütünleşme süreci

1-genişleme (enlargement), 2-derinleşme (deepening) 3-yaygınlaşma (widening)

**AB bugüne kadar gerçekleştirdiği beş genişleme dalgasıyla üye sayısını başlangıçtaki 6'dan bugünkü 27'ye çıkarmıştır. AB genişleme potansiyeli taşıyan bir sui generis birlik olma özelliğini korumaktadır.

Genişleme sürecinin bir parçası olarak müzakereleri tamamlayıp katılım antlaşmasını imzalayan Hırvatistan'ın, antlaşmanın onay sürecinin tamamlanmasının ardından 2013 yılı içinde 28. üye olarak AB'ye katılması beklenmektedir. Hâlen katılım müzakerelerinin yürütüldüğü aday ülkeler İzlanda, Karadağ ve Türkiye; müzakerelere henüz başlamayan aday ülkeler Makedonya ve Sırbistan ile potansiyel adaylar Arnavutluk, Bosna Hersek ve Kosova'nın da katılımıyla Birliğin üye sayısının yakın gelecekte daha da artacağı tahmin edilmektedir.

Bu ülkelerin üyelik başvuruları ve katılım antlaşmaları AET'yi kuran Roma Antlaşması'nın 237. maddesi çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Söz konusu maddede "Her Avrupalı devlet Topluluğa üye olmak için başvuruda bulunabilir" denmektedir. Yunanistan'ın katıldığı 1981, İspanya ve Portekiz'in katıldığı 1986, Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in üye olarak kabul edildikleri 1995 genişlemeleri de bazı küçük farklılıklarla temelde 237. maddede bahsi geçen yöntemle gerçekleştirilmiştir.

Soğuk Savaş: İkinci Dünya Savaşı'ndan 1990 yılına kadar SSCB liderliğindeki Doğu Bloğu ülkeleriyle, ABD liderliğindeki Batı Bloğu arasındaki, ideolojik kutuplaşmayı ve sıcak bir savaşa dönüşmeyen sürekli gerginlik halini tanımlamak için kullanılmaktadır.

AB'ye yeni üyelerin katılımıyla ilgili **ilk yasal değişiklik 7 Şubat 1992 tarihinde imzalanan Avrupa Birliği Antlaşması'yla (Maastricht Antlaşması) yapılmıştır. 2. maddede "Birlik, insan onuruna saygı, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve azınlıklara mensup kişilerin hakları da dahil olmak üzere insan haklarına saygı değerleri üzerine kuruludur.

Kopenhagın Ekonomik Kriterler ile aday ülkeden (1) işleyen bir piyasa ekonomisinin varlığı, (2) Birlik içindeki rekabet baskısına ve piyasa güçlerine dayanma kapasitesi beklenmektedir. Mevzuat ya da Müktesebat Uyumu Kriteri ile ise aday ülkelerde Siyasi, Ekonomik ve Parasal Birlik de dahil olmak üzere üyeliğin getireceği tüm yükümlülükleri üstlenebilme kapasitesi aranmaktadır.

COREPER: AB üyesi ülkelerin AB nezdindeki daimi temsilcilerinden (büyükelçiler) oluşan COREPER, AB Bakanlar Konseyinin gündeminde yer alan konuların hazırlanmasına yardımcı olur. Komisyonun hazırladığı yasa teklifleri ve tavsiyeler öncelikle COREPER tarafından ele alınır, daha sonra ilgili Bakanlar Konseyinde gündem maddesi teşkil eder. Aday ülkenin yükümlülüklerine karşılık kırsal ve bölgesel kalkınma yardımları, altyapı yatırım kredileri, tarımsal destekler vb. olabileceği gibi aday ülkeye bazı Topluluk programlarına katılım hakkı da verilebilir. Katılım sürecinin teknik boyutuna ilişkin olarak ise AB, Katılım Ortaklığı Belgesi'ni yayımlar.

Müzakerelerin başlamasından önceki son aşama ise Müzakere Çerçeve Belgesi'nin hazırlanmasıdır. Müzakerelerin hangi esaslar üzerinden yürütüleceğinin belirtildiği bu belge, oybirliğiyle karar alan Konsey tarafından kabul edilir.

Müzakereler boyunca aday ülkeden iç hukukunu Birlik hukukuyla uyumlu hale getirecek mevzuat değişikliklerini hayata geçirmesi beklenir. Avrupa Birliği'nin bu mevzuat bütününe "Topluluk Müktesebatı" ya da Fransızca deyişle "Acquis communautaires" adı verilmektedir. AB mevzuatı fasıl (başlık) adı verilen çeşitli politika alanlarına bölünmüştür. 2004 genişlemesinde 31 olan başlık sayısı 2005'te müzakerelere başlayan Türkiye ve Hırvatistan ile 2011'de başlayan İzlanda için 35 olarak belirlenmiştir.

Antlaşmanın yürürlüğe girebilmesi için, öncelikle Avrupa Parlamentosu'nun kendisini oluşturan üyelerin en az yarısından bir fazlasının oyuyla onay vermesi gerekmektedir. Katılım antlaşması ancak bütün onay işlemlerinin tamamlanmasının ardından yürürlüğe girmekte ve böylece adaylık üyeliğe dönüşmektedir.

*Türkiye ile AB arasında üyelik müzakereleri 3 Ekim 2005 tarihinde başlatılmıştır.

AB'nin genişleme sürecinde oldukça önemli rol oynayan Komisyonunun Birliğin genişlemesi hakkındaki görüşleri, ilk kez 2005 yılında yayınlanan Genişleme Strateji Belgesi'nde belirtildiği üzere, üç temel ilkeye dayanmaktadır;

- i- AB'nin genişlemeye ilişkin taahhütlerinin pekiştirilmesi yani konsolidasyon ilkesi,
- ii- adil ve titiz bir koşulluluk uygulama ilkesi,
- iii- genişleme politikasını iletmek yani iletişim ilkesidir.

Konsolidasyon ilkesine göre Komisyon, dikkatli ve planlı şekilde yürütülen katılım sürecinin Avrupa projesine olumlu katkıda bulunduğunu dile getirmektedir. Bu ilkeye göre, Avrupa entegrasyonunun ivmesi korunurken Birliğin yeni üyeleri hazmetme kapasitesinin göz önünde bulundurulması hem Birliğin hem de aday ülkelerin ortak çıkarına olan önemli bir husustur.

Koşulluluk ilkesine göre, Birlik, üyeliğe ilişkin benimsediği kriterlerin aday ülkeler tarafından yerine getirilmesini talep etmekte titiz davranmalı ancak ilerlemeyi ödüllendirmekte de aynı derecede adil olmalıdır.

İletişim ilkesine göre, genişleme politikasının sürdürülmesi için geniş halk desteği sağlamak elzemdir.

**AB, adayları üyeliğe hazırlarken zaman içinde geliştirmiş olduğu bir takım enstrümanları da kullanır. Genişleme Strateji Belgeleri, Müzakere Çerçeve Belgesi, Katılım Ortaklığı Belgeleri, İlerleme Raporları ve Ulusal Programlar bu enstrümanlar arasındadır.

*2013 yılında Hırvatistan'ın da katılımıyla, 6 üye ile kurulan AB'ye üye ülkelerin sayısı 28 olacaktır.

*AB'nin ilk genişleme dalgası olarak adlandırılan 1973 genişlemesiyle birlikte İngiltere Birlik üyesi olmuştur.

*Genişleme Strateji Belgesi Komisyon tarafından yürütülür.

*Türkiye ve Hırvatistan ile üyelik müzakereleri 2005 yılına aittir.

GENİŞLEME STRATEJİ BELGELERİ

Avrupa Komisyonu'nun her yıl (genellikle Ekim ya da Kasım aylarında) ilerleme raporlarıyla birlikte açıkladığı Genişleme Stratejisi Belgesi, Komisyonun Birliğin genişlemesi hakkındaki bir yıllık dönemi kapsayan görüş ve düşüncelerini içeren bir belgedir. Her yıl düzenli olarak yayınlanan bu belge, "giriş, başlıca zorluklar, aday ülkelerde kaydedilen ilerleme ve genişleme gündemi, genişleme sürecinin desteklenmesi" ve son olarak da "sonuçlar ve tavsiyeler" bölümlerinden oluşmaktadır. Belge, kısaca AB'nin genişleme politikasında son bir yılda yaşanan gelişmeleri değerlendirilirken bir yandan da aday ve potansiyel aday ülkelerin mevcut durumuna ilişkin genel bilgiler içermektedir. Genişleme Strateji Belgelerinde 2005 yılından en son belgenin yayınladığı döneme kadar Türkiye'ye ilişkin bölümler şu şekilde özetlenebilir:

1- Genişleme Strateji Belgesi-2005:

a- Türkiye'deki reform süreci devam etmektedir ve ülke Kopenhag siyasi kriterlerini yeterince karşılamaktadır.

b- Önemli hukuki reformlar yürürlüğe girmiştir ve özellikle yargı olmak üzere hukuk sisteminde yapısal değişimlere yol açacaktır.

c- İnsan hakları ihlalleri azalmakla birlikte hala mevcuttur.

d- Türkiye, işleyen bir piyasa ekonomisi olarak değerlendirilebilir. İstikrar politikasına sıkı bir şekilde devam etmesi ve yapısal reform yolunda kararlı adımlar atması durumunda orta vadede Türkiye, Birlik içindeki rekabet baskısı ve piyasa güçleri ile baş etme kapasitesine sahip olacaktır.

e-**Ankara Anlaşması**'na Ek Protokolün imzalanması Türkiye ile üyelik müzakerelerine başlangıç için bir koşul teşkil etmiştir.

Ankara Anlaşması: Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara'da imzalanarak 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe giren "Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında bir Ortaklık yaratan Anlaşma"dır.

2- Genişleme Strateji Belgesi-2006

Belge'nin 1 numaralı Ek'inde Komisyon'un, AB'nin yeni üye entegre edebilme kapasitesine ilişkin özel raporu yer alırken, 2 Numaralı Ek'inde aday ülkelerle ilgili sonuç ve değerlendirmelere yer verilmektedir.

Kıbrıs'ta kapsamlı bir çözüme ulaşılması ve Ada'nın birleşmesi önemli bir güçlük olmaya devam etmektedir.

Birliğin etkin biçimde işletilmesi, beşinci genişlemeden dersler çıkartılması, genişlemeye ilişkin sorunların ele alınması , aday ülkelere üyelikte destek olunması, genişlemenin devamı için kamuoyunun desteğinin alınması konusunda ana hatlar üzerinedir.

3- Genişleme Strateji Belgesi-2007

Birliğin etkin biçimde işletilmesi, beşinci genişlemeden dersler çıkartılması, genişlemeye ilişkin sorunların ele alınması , aday ülkelere üyelikte destek olunması, genişlemenin devamı için kamuoyunun desteğinin alınması konusunda ana hatlar üzerinedir.

4- Genişleme Strateji Belgesi-2008-2009

- Türkiye ile olan katılım müzakerelerinin hızı reformlardaki hızını ve ülkenin gerekli koşulları yerine yerine getirmesini yansıtmaktadır. Türkiye siyasi rejimlerle ilgili çabalarını yenilemelidir.
- Türkiye ekonomisi nispeten daha yavaş bir GSMH büyüme hızına rağmen göreceli olarak daha iyi işlenmiş ve makro ekonomik istikrar korunmuştur.
- Türkiye'nin Anayasa Mahkemesinde iktidar partisine karşı açılan dava ile ilgili krizi geride bırakmış olarak siyasi reform sürecini yeniden harekete getirmesi gereklidir.

---Vakıflar Yasası kabul edilmiştir.

5- Genişleme Strateji Belgesi-2009-2010

6- Genişleme Strateji Belgesi-2010-2011

- Türkiye, siyasi reform sürecine devam etmiştir. Türkiye anayasasını değiştirerek, siyasi ve hukuki sistemde yargı ve temel haklar alanlarında bir dizi önceliği karşılaşılan temel reformlar gerçekleştirilmiştir.
- Yeni bir sivil anayasa, Türkiyede demokrasinin Avrupa standartları ve AB katılım kriterleri doğrultusunda daha da güçlendirilmesi için sağlam bir temel teşkil edecektir.
- Temel haklar konusunda, ifade ve basın özgürlüğünün Türkiyede hem uygulamada hem de mevzuat açısından güçlendirilmesi gerekmektedir.

Ek Protokol: Türkiye-AB ilişkilerinin hukuki temelini oluşturan 1963 tarihli Ankara Anlaşması'nı, 1 Mayıs 2004 tarihinde AB üyesi olan 10 ülkeyi kapsayacak şekilde genişleten nitelikte bir metindir. 29 Temmuz 2005 tarihinde, Avrupa Birliği Dönem Başkanlığı (İngiltere) AB Komisyonu ve ülkemiz arasında mektup teatisi yoluyla imzalanmıştır. Türkiye, protokolle birlikte bir bildirme yayımlayarak, atılan imzanın, 10 yeni AB üyesinden biri olan Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanıma anlamına gelmediğini duyurmuştur.

KATILIM ORTAKLI BELGELERİ

1994 yılında Essen'de yapılan toplantıda AB Konseyi, tam üyelik için başvuruda bulunan Merkezî ve Doğu Avrupa ülkelerinin katılım öncesi hazırlık stratejilerini belirlemeye başlamıştır. Bu stratejinin üç temel unsuru bulunmaktadır;

1-Avrupa Antlaşmalarının uyarlanması,

2-Finansal yardım programı olan **PHARE Programı**

3-Tüm üye ve aday ülkelerin ortak çıkar ve meselelerini tartışabileceği "yapısal bir diyalog" platformu

PHARE PROGRAMI, ilk kez 1989 yılında oluşturulan, AB'nin aday ülkelere katılım öncesi yaptığı üç finansal yardım ögesinden biridir. Bu yardım programı, AB'ye aday olmak isteyen Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinde komünist rejimlerin yıkılmasının ardından, bu ülkelerin ekonomilerini yeniden yapılandırma çabalarını desteklemek amacıyla oluşturulmuştur.

AB'nin bütün adaylar için uygulamaya karar verdiği katılım öncesi stratejiler

1-AB Antlaşmaları,

2-Katılım Ortaklığı Belgeleri,

3-Ulusal Programlar,

4-Topluluk Program

5- Ajanslarına Katılım.

6-Katılım Öncesi Finansal Yardımlar (PHARE, ISPA, SAPARD,

IFIs- International Financial Institutions)

Aday ülkelerin üyeliğe giden yolda katılım öncesi stratejilerden en önemlisi **Katılım Ortaklığı Belgesi'dir (KOB).**

(KOB): AB müktesebatının bir parçası olan KOB, adaylık başvurusu kabul edilen ülkeler için Komisyon tarafından hazırlanır ve AB Resmî Gazetesi'nde yayınlanır. KOB aday ülkelerin üyeliğe giden yolda kısa (1-2 yıl) ve orta vadede (3-4 yıl) yapmaları gerekenleri gösteren bir anlamda yol haritasıdır ve ihtiyaçlar çerçevesinde güncellenmektedir.

AB Bakanlar Konseyi tarafından 4 Aralık 2000 tarihinde onaylanan Türkiye için Katılım Ortaklığı Belgesi, 8 Mart 2001 tarihinde yayımlanmıştır.

Katılım Ortaklığı Belgesi 2001

Konsey'in onayladığı ilk KOB'da bu belgenin amacının; "AB üyeliği yolunda Türkiye'nin kaydettiği gelişmeler hakkında Komisyonun 2000 İlerleme Raporu'nda saptanan ileriye yönelik çalışmaların öncelikli alanlarını, bu önceliklerin uygulanmasında Türkiye'ye sağlanacak mali imkânları ve bu yardıma ilişkin koşulları tek bir çerçeve altında toplamak olduğu" belirtilmektedir. Yedi ana başlıktan oluşan (Giriş, Amaçlar, İlkeler, Öncelikler ve Orta Vadeli Hedefler, Programlama, Koşullar, İzleme) Türkiye için hazırlanan ilk KOB'da Türkiye için

Kısa Vade

- AB, Türkiye'yi, tüm taraflarla birlikte, Kıbrıs sorununun kapsamlı çözümünü amaçlayan sürecin başarıyla sonuçlanması yönünde, BM Genel Sekreteri'nin çabalarına destek olunmasına devam edilmesi yönünde teşvik etmektedir.
- İfade özgürlüğü ile ilgili hukuki ve anayasal garantilerin güçlendirilmesi
- İşkenceyle mücadeleyle ilişkin hukuki hükümlerin güçlendirilmesi
- Yargının işlevselliğinin uluslararası standartlara uygun şekilde geliştirilmesi
- İdam cezasına ilişkin fiilî moratoryumun muhafaza edilmesi
- Türk vatandaşlarının televizyon ve radyo yayıncılığında anadillerini kullanmalarını yasaklayan hukuki düzenlemeler var ise kaldırılması
- Mali sektör reformunun, tarım reformunun ve özelleştirmelerin sürdürülmesi.

Orta-Vade

- Tüm sınır anlaşmazlıkları ve diğer ilgili konuları, BM Ana Sözleşmesi'nin anlaşmazlıkların barışçı yollardan çözülmesi ilkesi doğrultusunda, çözmek için her türlü çabanın sarf edilmesi
- İdam cezasının kaldırılması, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. Protokolünün imzalanması
- Uluslararası Siyasi ve Medeni Haklar Sözleşmesi ile ihtiyari ek protokolünün ve Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin onaylanması
- MGK'nın anayasal rolünün hükûmete bir danışma organı olarak uyumu
- Güneydoğu'da geriye kalan olağanüstü hal uygulamalarının kaldırılması.

Katılım Ortaklığı Belgesi 2003

İkinci KOB'da Kopenhag Zirvesinde, son dönemde çıkartılan uyum paketleri ile 2001 yılı Katılım Ortaklığı Belgesinde belirtilen birçok önceliğin yerine getirildiği belirtilmiştir. İlk KOB'a oranla daha uzun (25 sayfa) olan gözden geçirilmiş KOB, yine 7 ana başlıktan oluşmakta ve Türkiye'nin kısa ve orta vade de yerine getirmesi beklenen hedef ve öncelikler sıralanmaktadır.

Kıbrıs'ta sorunun barışçıl çözümünün desteklenmesi meselesi öncelikle vurgulanırken Türkiye'nin "Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslar arası Sözleşme", "İhtiyari Protokolünün ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme" ve "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6 No.lu Protokolü'nün" onaylaması gerektiği yinelenmektedir.

Katılım Ortaklığı Belgesi 2006

23 Ocak 2006 tarihinde yayımlanan ve öncelikler ve hedefler bölümü ilk iki KOB'a oranla daha uzun olan ve daha sistematik şekilde ele alan üçüncü KOB, 3 Ekim 2005 tarihinde AB ile katılım müzakerelerine başlayan Türkiye'nin müzakere sürecindeki önemli yol haritalarından biri durumundadır.

Ombudsmanlık:

Ombudsman ya da kamu denetçisi, kamu hizmetlerinin yürütülmesi esnasında yaşanan sorunlar hakkındaki şikâyetleri alan, bu konularda araştırmalar yapan ve sorunları çözmekle görevlendirilmiş bağımsız bir kamu otoritesidir

Ulusal Program: Aday ülkelerin KOB'a karşılık olmak üzere hazırladıkları, adaylık sürecinde kısa ve orta vadede gerçekleştirecekleri tüm çalışmaları detaylı bir takvim ve mali kaynaklarla ortaya koyan bir programdır.

1997 yılının sonunda yapılan Lüksemburg Zirvesi'nde benimsenen zenginleştirilmiş katılım öncesi stratejinin önemli başlıklarından biri de aday ülkelerin hazırladıkları ulusal programlardır.

**Türkiye'ye 10-11 Aralık 1999 tarihinde Helsinki'de gerçekleştirilen Avrupa Konseyi Zirve toplantısında resmî adaylık statüsü verilmiştir.

779 sayfadan oluşan ilk Ulusal Program, 14 Nisan 2003 tarihinde Komisyon tarafından açıklanan gözden geçirilmiş KOB doğrultusunda revize edilmiştir.

24 Temmuz 2003 tarihinde açıklanan ikinci Ulusal Program, Türkiye'nin ulusal mevzuatında başlıklar itibarıyla yapacağı değişiklikleri ve yenilikleri, uyum için gerekli beşerî ve mali kaynakları, KOB'da belirtilen önceliklerin yanı sıra Türkiye'nin uyum için gerekli gördüğü öncelikleri, AB müktesebatının yerine getirilmesi için gerekli olan idari yapının geliştirilmesini ve öncelikler takvimini içermektedir.

İkinci Ulusal Program hem ilkinde göre daha uzun hem de daha sistematik olarak hazırlanmıştır. Altı ana bölümden (genel ilkeler, siyasi kriterler, ekonomik kriterler, üyelik yükümlülüklerini üstlenebilme yeteneği, müktesebatın

uygulanmasına yönelik idari kapasite ve son olarak da finansman ihtiyacı) oluşan ikinci ulusal programda yer alan hususlar ile VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı arasında uyum sağlanmıştır.

İLERLEME RAPORLARI

Komisyon'un her bir aday ülke ile ilgili ve genel olarak ta genişlemenin Birlik üzerindeki etkileri hakkında görüşlerini içeren bir rapor hazırlaması istenmiştir. 15 Temmuz 1997 tarihinde Komisyon'un bu talebe karşılık hazırladığı rapor, "Daha Güçlü ve Geniş Avrupa: Gündem 2000" olarak adlandırılmaktadır. Oldukça kapsamlı (128 sayfa) olan Gündem 2000 üç ana bölümden oluşmaktadır:

İlk bölümde Birlik politikalarının değişen bölgesel ve küresel koşullara uygun olarak AB'yi 21. yüzyıla taşıyabilecek nitelikte geliştirilmesinin gerekliliği üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde ise genişlemenin beraberinde getireceği zorluklar ve genişlemeyle ilgili bazı öncelik ve hedefler sıralanmaktadır.

Konsey'in Madrid toplantısında Komisyondan talep ettiği görüşler, 1997 Lüksemburg AB Konseyi'nde kabul edilmiş ve "Güçlendirilmiş Katılım Öncesi Strateji" oluşturulmuştur.

**Komisyon, Türkiye'ye ilişkin ilk ilerleme raporunu, diğer aday ülkelerin ilerleme raporları yla birlikte Ekim 1998 tarihinde AB Konseyi'ne sunmuştur.

**Türkiye için 1998 yılından 2012 (dahil) yılına kadar toplam 15 İlerleme Raporu yayınlanmıştır.

1998-1999 İlerleme Raporları

1998 yılında yayınlanan ve 57 sayfa olan ilk rapor giriş, üyelik kriterleri ve sonuç olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır. Raporun asıl önemli olan kısmı üyelik kriterleri başlığını taşıyan ikinci bölümdür. Bu bölüm siyasi kriterler, ekonomik kriterler, üyelik yükümlülüğünü üstlenebilme yeteneği ve son olarak da ortak dış ve güvenlik politikası alt başlıklarından oluşmaktadır.

Ekonomik kriterler bölümünde öne çıkan temel noktalar şunlardır: Türk ekonomisinin geniş ve verimsiz bir tarım sektörü, zayıf bir mali sektör ve bir dizi sosyoekonomik yetersizlik gibi kritik zaafı vardır. Kronik parasal istikrarsızlık bir diğer önemli sorundur.

Başlıca sosyoekonomik göstergeler, Türkiye'nin, sadece AB'nin değil, aynı zamanda benzer kişi başına gelire sahip diğer ülkelerin de gerisinde olduğunu göstermekteydi. Raporda enflasyon Türkiye için devam eden bir sorun olarak görülmektedir.

İlerleme Raporlarının Türkiye'de nasıl algılandığına ilişkin ilk iki rapor oldukça öğreticidir. Komisyon ilk raporunu Cardiff Zirvesi kararları gereğince 4 Kasım 1998 tarihinde açıklamıştır. Rapor diğer aday ülkelere de uygulanan Kopenhag Kriterleri çerçevesinde Türkiye'yi de değerlendirmiş ve özellikle de siyasi kriterler açısından zaman zaman ağır sayılabilecek eleştirilere tabi tutmuştu.

2004 İlerleme Raporu

Bu rapor ilk raporun neredeyse 3 katından daha uzun ve şimdiye kadar yayınlanan raporlar arasında da en uzun olan rapordur. Rapor netice olarak Türkiye ile müzakerelerin başlatılabileceği tavsiyesine dayanak teşkil eden bir rapor oldu.

*2004 İlerleme Raporu Türkiye ile "müzakerelere başlanabileceği" sonucuna ulaşmaktaydı.

İlerleme Raporlarının Türkiye-AB ilişkilerindeki rolü ve önemini değerlendirmek AB Komisyonunun aday ülkelerin talebinden bağımsız olarak 1998 yılından beri her yıl düzenli olarak yayımladığı İlerleme Raporları, Kopenhag Kriterleri'ni temel alarak, aday ülkelerin AB'ye üye olabilmeleri için yerine getirmeleri gerekenleri önceliklerini dikkate alarak ifade eden ve aday ülkenin raporun yayımladığı döneme kadar gösterdiği ilerlemeleri değerlendiren bir belgedir.

Komisyon, bu belgeleri her bir aday ülke için ayrı ayrı yayımlamaktadır. Komisyon bu raporlar vasıtasıyla katılım öncesi stratejinin bir parçası olarak aday ülkenin üyelik yönünde kaydettiği gelişmeler hakkında Konsey'e görüşünü bildirmektedir. Türkiye hakkında bu güne kadar 15 İlerleme Raporu yayımlanmıştır. Bu raporlar Türkiye- AB ilişkilerini eleştirel bir şekilde ele almalarına rağmen Türkiye'de bu süreçte gerçekleştirilen reformlar ve ilişkilerin sürekliliği açısından çok önemli fonksiyonlar icra etmişlerdir.

*Üyelik müzakereleri aday ülkenin belirleyeceği müzakere heyeti ile Konsey bünyesindeki ilişkiler COREPER bünyesinde yürütülür.

*Türkiye, üyelik hazırlıkları çerçevesinde AB müktesebatının üstlenilmesine ilişkin ilk Ulusal Programı 2001 yılındadır.

*Komisyon Türkiye'ye ilişkin ilk ilerleme raporunu 1998 de açıklamıştır.

*Türkiye ile yürütülen üyelik müzakereleri toplam 35 müzakere başlığı üzerinden yürütülmektedir

8. KONU

TÜRKİYE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNDE MEVCUT DURUM

Türkiye Avrupa Birliği (AB) ilişkileri 1959 yılında Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'na yapmış olduğu ortak üyelik başvurusuna dayanmaktadır. Türkiye'nin yapmış olduğu başvuru üzerine 12 Eylül 1963 tarihinde, Türkiye ile AET Arasında Bir Ortaklık Yaratan Anlaşma imzalanmıştır. Kısaca Ankara Anlaşması olarak adlandırılan ortaklık anlaşması, gerekli onay süreci tamamlandıktan sonra, 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Ankara Anlaşması, ortak üyelik için üç dönem öngörmüştür. Bu dönemler, Hazırlık Dönemi, Geçiş Dönemi ve Son Dönem'dir. Hazırlık Dönemi Geçici Protokol ile, Geçiş Dönemi Katma Protokol ile, Son Dönem ise 1/95 ve 2/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararları ile düzenlenmiştir.

Ortak Üyelik: AB'ye tam üyelik statüsünün dışında, AB ile ortak üye ülke arasında ileri ekonomik ve

siyasi bütünleşmenin sağlandığı bir statüdür.

Ankara Anlaşması: Türkiye ile AET Arasında Bir Ortaklık Yaratan Anlaşma'dır. Türkiye AB ilişkilerinin temel yasal dayanağı olan Ankara Anlaşması, Anlaşma'nın 28. maddesinde ortaklık ilişkisinin temel hedefinin, Türkiye'nin AET'ye tam üyeliği olduğunu açıklamaktadır.

Hazırlık Dönemi Ankara Anlaşması'nın yürürlüğe girdiği 1 Aralık 1964 tarihinde başlamış ve 31 Aralık 1972 tarihinde sona ermiştir. Hazırlık Dönemi'nde Türkiye ekonomisinin gümrük birliğine hazırlanması öngörülmüştür.

1 Ocak 1973 tarihinde **Geçiş Dönemi** başlamıştır. Geçiş Dönemi gümrük birliğinin fiilen hayata geçirileceği, diğer bir ifadeyle tarafların gümrük birliği yükümlülüklerini üstlenecekleri bir dönemdir

Geçiş Dönemi süresince Türkiye çeşitli ekonomik ve siyasi nedenlerle on iki ve yirmi iki yıllık takvimlerdeki yükümlülüklerini, biraz gecikmeli de olsa yerine getirmiş ve Geçiş Dönemi planlandığı gibi 31 Aralık 1995 tarihinde sona ermiştir.

Geçiş Dönemi'nde yaşanan önemli bir gelişme de Türkiye'nin 14 Nisan 1987 tarihinde AB'ne tam üyelik başvurusunda bulunması olmuştur.

Geçiş Dönemi'nin sona ermesiyle birlikte 1 Ocak 1996 tarihinde, Ankara Anlaşması'nın ortaklık ilişkisi için öngördüğü Son Dönem'e geçilmiştir. Son Dönem'in, Türkiye ile AB arasındaki gümrük birliğinin sorunsuz bir şekilde uygulandığı dönemdir.

Türkiye'nin ortaklık ilişkisinin Son Dönemi'nden beklentisi, AB'nin Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile başlattığı **beşinci genişleme sürecine** katılmak olmuştur.

Avis: Avrupa Komisyonunun, bir ülkenin AB'ye tam üyelik başvurusu üzerine hazırladığı, ilgili ülkenin tam üyeliğe uygun bir ülke olup olmadığını değerlendirdiği, bağlayıcı görüştür.

Türkiye İçin Avrupa Stratejisi: Türkiye'ye, Aralık 1997 Lüksemburg Zirve Toplantısı'nda sunulmuş olan, tam üyeliğe alternatif bir stratejidir. Türkiye İçin Avrupa Stratejisi, Türkiye ile AB arasındaki gümrük birliğinin derinleştirilmesi ve genişletilmesi esasına dayanmaktadır.

Helsinki Zirve Toplantısı'nda Türkiye'nin tam üye adayı olarak ilan edilmesinden tam beş yıl sonra, Aralık 2004 Brüksel Zirve Toplantısı'nda Türkiye'nin **Kopenhag Siyasi Kriterleri**'ni yeterince karşıladığı açıklanarak Türkiye ile tam üyelik müzakerelerinin 3 Ekim 2005 tarihinde başlatılması kararı alınmıştır. Aralık 2004 Brüksel Zirve Toplantısı kararları arasında Türkiye için önem arz eden diğer hususlar, kısaca aşağıda belirtilmiştir:

- Tam üyelik müzakereleri, **ucu açık müzakereler** olarak tanımlanmıştır. Ancak bu durum Türkiye'ye özgü olmayıp genişleme sürecinde yer alan tüm aday ülkeler için geçerlidir.
- AB, Türkiye'deki reform sürecini memnuniyetle karşılamakta ve Türkiye'nin reform sürecini sürdüreceğine olan inancını vurgulamaktadır.
- Komşu ülkelerle olan anlaşmazlıklara Uluslararası Adalet Divanında çözüm aranacaktır.

Brüksel Zirve Toplantısı öncesinde Türkiye, tam üyelik müzakerelerine başlamanın ön koşulu olarak değerlendirilebilecek iki önemli konuda AB'ye taahhütte bulunmuştu.

1-Yeni Türk Ceza Kanunu'nun yürürlüğe girmesi

2-AB'nin yeni tam üyelerinin, Ankara Anlaşması ve Ek'leri olarak nitelendirilebilecek Protokol'lerin tarafı haline getirilmesidir.

Kopenhag Siyasi Kriterleri: Ülkede demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan haklarına ve azınlık haklarına saygıyı güvence altına alan istikrarlı kurumların varlığı, Kopenhag siyasi kriterleridir. Avrupa Komisyonu tarafından tam üye adayı ülkenin Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirdiği tespit edildiğinde, aday ülke ile tam üyelik müzakereleri başlatılır. Tam üyelik müzakerelerine başlamanın önkoşulu, Kopenhag siyasi kriterlerinin yerine getirilmesidir.

Ek Protokol: Türkiye ile AB arasındaki, Ankara Anlaşması'na dayanan ortaklık ilişkisinin yeni tam üye olan ülkeleri kapsamı için uygulanacak protokoldür.

AB müktesebatı: AB mevzuatına verilen addir. Toplam otuz beş başlık altında sınıflandırılmıştır

AB'nin 2000'li yıllardaki ekonomik bütünleşme dinamiği **ekonomik ve parasal birlik ve bu birliğin ortak para birimi **Euro**, siyasi bütünleşme dinamiği **Lizbon Antlaşması**, genişleme dinamiği ise **beşinci genişleme** sürecidir.

Türkiye'nin Ek Protokol'ü onaylaması ve uygulaması şartına bağlananlar

1-Malların Serbest Dolaşımı, 2-İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunma Serbestisi, 3-Mali Hizmetler, 4-Tarım ve Kırsal Kalkınma, 5-Balıkçılık Politikası, 6-Taşımacılık Politikası, 7-Gümrük Birliği 8- Dış İlişkiler

Bir ekonomik ve parasal birliğin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için ortak para politikasının ve tek para biriminin varlığı kadar, ortak maliye politikasının varlığı da şarttır. AB'nin EPB uygulamasının eksik yönü, ortak maliye politikasının olmamasıdır. AB'nin ortak bütçesi, diğer bir ifadeyle AB bütçesi, AB GSYİH'sinin % 1'i civarındadır.

AB. üye ülkelerin farklı maliye politikaları uygulamalarını en aza indirmek için 3 Farklı Sınırlama Getirmiştir.

- 1-Maastricht Kriterleri olarak bilinen sınırlamalardır. EPB'in üçüncü ve son aşamasına geçiş için üye ülkelerin sağlaması gereken kriterlerdir. Maastricht Kriterleri, AB'de Ekonomik ve Parasal Birlik başlığı altında ayrıntılı olarak açıklanmıştır.
- 2- İkinci sınırlama, EPB'e katılan ülkelerin uyması gereken kriterlerdir. EPB'e katılan ülkelerin uyması gereken kriterler, **İstikrar ve Büyüme Pakti kriterleri** olarak bilinmektedir.
- 3- Üçüncü sınırlama ise esasen bir sınırlama değil, üye ülkeler arasındaki işbirliğini gerekli kılan bir uygulamadır.

İstikrar ve Büyüme Pakti Kriterleri: Euro bölgesi ülkeleri için mali disiplin öngören Maastricht kriterleri, İstikrar ve Büyüme Pakti kriterleri olarak kabul edilmektedir. Bu kriterler, bütçe açığı ve kamu borcu kriteridir. Bütçe açığı kriterine göre, üye ülkelerin bütçe açıkları GSYİH'lerinin %3'ünü geçmemelidir. Kamu borcu kriterine göre ise üye ülkelerin kamu borçları GSYİH'lerinin %60'ını geçmemelidir.

Para birliğinin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için

- Üye ülkeler arasında para politikalarının uyumlaştırılması,
- Üye ülkelerin döviz rezervlerinin ortak bir havuzda toplanması,
- Tek bir merkez bankasının veya parasal otoritenin oluşturulmasıdır.

Gümrük Birliği: Bir ekonomik entegrasyon türüdür. Gümrük birliğine üye olan ülkeler dış ticarete birbirlerine uyguladıkları tarife ve benzeri tüm ticaret engellerini kaldırır; gümrük birliği dışındaki ülkelere de ortak gümrük tarifesi uygularlar ve tek bir dış ticaret politikası yürütürler.

Ortak Pazar: Üye ülkeler arasında gümrük birliğinin oluşturulduğu, malların işgücünün, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımının sağlandığı bir ekonomik entegrasyon türüdür.

AB'nin 2000'li yıllardaki **ekonomik bütünleşme dinamiği**, Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB), **siyasi bütünleşme dinamiği** ise Lizbon Antlaşması'nın gereklerinin yerine getirilmesidir. AB, üye ülkeler arasında bir EPB oluşturmayı ilk olarak 1970'li yıllarda denemiş fakat petrol krizinin ve kendi iç dinamiklerinin olumsuz etkileri nedeniyle başarılı olamamıştır. 1979 yılında EPB yerine Avrupa Para Sistemi (APS)'ni hayata geçirmiştir. APS, üye ülkelerin ulusal para birimlerine ait döviz kurlarının bir referans değer karşısındaki iki taraflı dalgalanmalarını daraltacak şekilde ($\pm\%2.25$) sınırlanacağı bir Avrupa Döviz Kuru Mekanizması (ERM) oluşturmuştur. İlgili referans değer ise EMS'ye katılan üye ülkelerin ulusal para birimlerinin Avrupa Hesap Birimi (ECU) adı verilen bir sepette toplanmasıyla elde edilmiştir.

**Frankel ve Rose'a (2002) göre, para birliği birlik içi ticareti, diğer ülkelerle ticaretin azalması pahasına arttırmaktadır. Dolayısıyla EPB'nin, AB'nin dolara olan bağımlılığını azaltıcı etki yaratması beklenmelidir.

Optimum para alanları teorisi: Bir ülkenin para birliğine katılması durumunda ulusal para politikası ve döviz kurları üzerindeki bağımsızlığını kaybetmesi nedeniyle ortaya çıkan maliyetleri analiz etmektedir

Para birliğinin maliyeti, Mundell (1961), Mc Kinnon (1963) ve Kenen (1969) tarafından geliştirilen **optimum para alanları teorisi** aracılığı ile tartışılmaktadır.

Mundell, McKinnon ve Kenen'e göre, bir para birliğinin optimum Olabilmesi için

- Benzer dışa açıklık oranlarına sahip olmaları,
- Enflasyon oranlarının birbirine yakın olması,
- Aralarındaki üretim faktörleri hareketliliğinin yüksek olması,
- Aralarındaki mal piyasası bütünleşmesinin sağlanmış olması,
- Fiyatlarının ve ücretlerinin esnek olması,
- Benzer ekonomik büyüklüklere sahip olmaları,
- Benzer mal çeşitliliğine sahip olmaları,
- Aralarında ileri mali bütünleşmenin sağlanmış olması gerekmektedir.

Bretton Woods Sistemi: İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşturulan, özünde ABD dolarına bağlı sabit kur sistemi olan fakat gerektiğinde küçük kur ayarlamalarına izin veren para sistemidir. Bretton Woods Sistemi, 1970'li yılların başlarında terk edilmiştir.

Bretton Woods Sistemi: İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşturulan, özünde ABD dolarına bağlı sabit kur sistemi olan fakat gerektiğinde küçük kur ayarlamalarına izin veren para sistemidir. Bretton Woods Sistemi, 1970'li yılların başlarında terk edilmiştir.

EPB'in esaslarını ve aşamalarını içeren **Werner Raporu** 1971 yılında kabul edilmiştir. Werner Raporu, EPB'in oluşumu için aşağıdaki koşulları öngörmüştür:

- Malların, hizmetlerin, kişilerin ve sermayenin serbest dolaşımının sağlanması
- Tek bir para birimi yaratılması
- Ekonomi politikasının AB düzeyinde yürütülmesi

Ancak aynı dönemde yaşanan petrol krizi, Yunanistan, İspanya ve Portekiz'in tam üyelikleri AB'ne yeni ekonomik yükler getirmiştir. Sonuç itibarıyla AB, planladığı EPB'i gerçekleştirememiş, onun yerine Avrupa Para Sistemi (APS)'ni hayata geçirmiştir.

**ECU, AB'nin ortak para birimi değildir; Avrupa Döviz Kuru Mekanizmasının referans değeridir.

Maastricht kriterleri:

- **Fiyat istikrarı:** Fiyat istikrarı bakımından en iyi performansa sahip üç üye ülkenin yıllık enflasyon oranları ortalaması ile bir üye ülkenin enflasyon ortalaması arasındaki fark; 1,5 puanı geçmemelidir.
- **Bütçe açığı:** Üye ülkelerin bütçe açıkları GSYİH'lerinin % 3'ünü geçmemelidir.
- **Kamu borcu:** Üye ülkelerin kamu borçları GSYİH'lerinin %60'ını geçmemelidir.
- **Faiz oranları:** Üye ülkelerde uygulanan uzun vadeli faiz oranları, on iki aylık dönem itibarıyla fiyat istikrarı bakımından en iyi performansa sahip üç üye ülkenin ortalamasını 2 puandan fazla geçmemelidir.
- **Döviz kuru istikrarı:** Son iki yıl itibarıyla bir üye ülkenin ulusal para birimi, diğer bir üye ülkenin para birimi karşısında devalüe edilmiş olmamalıdır.

Üçüncü ve son aşama ise tek para biriminin tedavüle girmesiyle EPB'in hayata geçeceği aşama olacaktır.

EPB'in **ilk aşaması** 1 Temmuz 1990 tarihinde başlayıp 31 Aralık 1993 tarihinde sona ermiştir. EPB'in **ikinci aşaması** 1 Ocak 1994 tarihinde başlayıp 31 Aralık 1998 tarihinde sona ermiştir. Bu aşamada Avrupa Merkez Bankaları Sistemi oluşturulmuş ve 1998 yılında Frankfurt'ta Avrupa Merkez Bankası faaliyete geçmiştir. **EPB'in üçüncü ve son aşaması** ise 1 Ocak 1999 tarihinde başlamış ve Avrupa para birimi Euronun tedavüle girmesiyle birlikte 1 Ocak 2002 tarihinde sona ermiştir.

Küresel Ekonomik Kriz ve Euronun Geleceğine İlişkin Değerlendirmeler

Yunanistan, İspanya ve İrlanda işas riski taşıyan ülkeler olmuştur. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK)'a göre Euro'nun geleceğine ilişkin üç farklı senaryodan söz edilebilir. **İlk senaryo**, Euro Bölgesi'nin yapısal problemleri çözmemesi ve dağılmasıdır. **İkinci senaryo**, Euro Bölgesi'nin yeniden yapılanmasıdır. **Üçüncü senaryo** ise Euro Bölgesi'nin yeniden şekillendirilmesidir.

Lizbon Antlaşması ile gerçekleştirilen değişiklikler

- 1- Daha demokratik ve şeffaf Avrupa:
- 2- Daha etkin Avrupa
3. Haklar ve değerler, özgürlük, birlik ve güvenlik Avrupası
4. Küresel düzeyde bir aktör olarak Avrupa

AB'nin Genişleme Dinamiği

İlk genişleme, 1 Ocak 1973 tarihinde Birleşik Krallık, İrlanda ve Danimarka ile gerçekleşmiştir.

İkinci genişleme sürecinde (Akdeniz genişlemesi) Yunanistan,

üçüncü genişleme (Akdeniz genişlemesi) sürecinde ise İspanya ve Portekiz yer almıştır.

Dördüncü genişleme ise 1 Ocak 1995 tarihinde İsveç, Finlandiya ve Avusturya ile gerçekleşmiştir

Beşinci genişleme süreci, birçok yönüyle daha önceki genişleme süreçlerinden farklılık göstermiştir. Farklılığın temeli, beşinci genişleme sürecinde yer alan ülkelerin ekonomik ve siyasi yönleriyle AB ülkelerine benzememeleridir. Beşinci genişleme sürecinde Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri olarak adlandırılan Çek Cumhuriyeti, Polonya, Macaristan, Slovak Cumhuriyeti, Slovenya, Estonya, Letonya, Litvanya, Bulgaristan, Romanya ile birlikte Akdeniz'den Güney Kıbrıs ve Malta yer almıştır

AB'nin beşinci genişleme sürecine Aralık 1999 Helsinki Zirvesi kararları ile Türkiye de katılmıştır.

Hırvatistan'ın 1 Temmuz 2013 tarihinde AB'ye tam üye olması öngörülmektedir.

Tam Üye Adayı Ülkeler: AB ile tam üyelik müzakerelerine başlamış veya başlamak üzere hazırlanmakta olan ülkelerdir.

Türkiye'nin, tıpkı diğer aday ülkeler gibi EPB gereklerini yerine getirip euro bölgesine katılımının bir zorunluluk olduğu belirtilmelidir 2012 yılı itibarıyla Türkiye'nin Ek Protokol taahhüdü ile ilgili bir gelişme yaşanmamıştır.

Diğer taraftan AB'nin beşinci genişleme sürecinin üçüncü dalgası içinde Türkiye ile birlikte yer alan Hırvatistan'ın 1 Temmuz 2013 tarihinde AB'ye tam üye olması beklenmektedir. AB'ne tam üye adayları olan İzlanda ile 2010 yılında ve Karadağ ile 2012 yılında tam üyelik müzakereleri başlamıştır. Son olarak, AB'nin düzenli aralıklarla gerçekleştirdiği, Eurobarometer adı verilen kamuoyu yoklamalarında Türkiye'nin AB'ye olan ilgisinin giderek düştüğü görülmektedir.

*AB'nin siyasi bütünleşme sürecini güçlendiren Antlaşma Lizbon Antlaşmasıdır.

*AB'ne tam üyelik müzakerelerine başlamanın ön koşulu Kopenhag Siyasi Kriterlerinin sağlanmasıdır.